

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
VASA YRKESHÖGSKOLA
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Jeasmine Smedman

SKULDSANERING FÖR PRIVATPERSONER

Skulder och hinder för skuldsanering

Företagsekonomi och turism 2015

ABSTRAKT

Författare	Jeasmine Smedman
Lärdomsprovets titel	Skuldsanering för privatpersoner
År	2015
Språk	svenska
Sidantal	50 + 1 bilaga
Handledare	Marika Teirfolk-Naarmala

Denna studie undersöker skuldsanering för privatpersoner. Eftersom vi befinner oss i en lågkonjunktur kändes ämnet aktuellt i och med att folk har allt svårare att klara av sina skulder. Syftet med undersökningen är att läsaren skall få så klar bild som möjligt av vad skulder samt skuldsanering är och hur man går till väga vid överskuldsättning.

Lärdomsprovet grundar sig på litteratur gällande ämnet, rättsfall om hindren för skuldsanering, två tidigare studier och en intervju med Ann-Christine Levlin vid Vasa skuldrådgivning. Jag tar också fram olika figurer över statistik för att man skall få en så klar bild som möjligt av skuldsättningen och skuldsaneringen.

Undersökningen visar att överskuldsättning fortfarande är vanligt och att lagen om skuldsanering fortfarande behövs i Finland, själva skulderna har ändrat något under årens gång i och med att kreditskulden blivit allt vanligare, själva skuldbeteendet har dock inte ändrats mycket. Undersökningen visar också att skuldsanering är det bästa alternativet när en person blir överskuldssatt.

ABSTRACT

Author	Jeasmine Smedman
Title	Debt settlement for private person
Year	2015
Language	Swedish
Pages	50 + 1 Appendice
Name of Supervisor	Jeasmine Smedman

This thesis studied debt settlement for a private person. As we are in the middle of a recession the aim felt current because many individuals struggling to manage their debts. The aim with the study is to give the reader a clear picture what debt and debt settlement are and what to do with excessive debt incursion.

The thesis is based on literature about the subject, court cases about obstacle for debt settlement, two earlier done theses and an interview with Ann-Christine Levlin at Vaasa debt counselling. I also show to the statistics. Statistics are used to demonstrate debt and debt settlements.

The study shows that excessive debt incursion is still rare and that debt settlement is still common and that the Finnish law about debt settlement is necessary. The nature of debts have changed a little over the years as credit debts have become more common, but the debt accusation has not changed. The result of the thesis is that debt settlement is the best solution in excessive debt incursion.

Keywords debt, debt settlement, excessive debt incursion, obstacle

INNEHÅLL

Innehållsförteckning

1	INLEDNING	5
1.1	Problemformulering	5
1.2	Val av ämne	5
1.3	Metod.....	5
1.4	Syfte.....	5
1.5	Avgränsning	5
2	SKULDER.....	6
2.1	Konsumentkrediter	8
2.2	Skuldebrev	9
2.3	Olika typer av skulder	9
2.3	Hur skulder uppkommer.....	10
2.4	När är en skuld betald.....	12
2.5	När preskriberas en skuld	12
2.6	Påföljder när man bryter ett avtal	13
2.7	Utmätning.....	13
3	INSOLVENS	14
3.1	Insolvens grunder	14
3.2	Konkurs	14
3.2.1	Egendom som ingår i ett konkursbo	15
3.3	Sammanfattning.....	15
4	SKULDSANERING	16
4.1	Skuldsaneringens historia i Finland	17
4.2	Skuldsaneringens huvudprinciper	19
4.3	Förutsättning för skuldsanering.....	19
4.4	Rättsfall KKO:2006:47.....	20
4.5	Lag om skuldsanering för privatpersoner.....	21
4.6	Betalningsprogrammet	22
4.7	Skuldsaneringen i Finland idag	23

4.8	Ansökan.....	24
5	HINDER FÖR SKULDSANERING	25
5.1	Allmänna hinder	25
5.2	Hinder för skuldsanering – rättsfall.....	29
5.3	Sammanfattning av rättsfallen.....	34
6	INTERVJU MED VASA SKULDRÅDGIVNING.....	34
7	SKULDSANERING ELLER MEDLING	37
7.1	Forskningen	38
7.2	Intervjuerna	39
7.2	Medling och skuldsanering.....	39
7.3	Resultatet.....	40
7.4	Att välja medling.....	41
8	EFTER SKULDSANERINGEN	41
8.1	Betalningsanmärkningar efter en skuldsanering	42
8.1	Sammanfattning av forskningen.....	42
8.2	Intervjuerna med de skuldsatta.....	43
8.3	Slutsatser	44
9	LAGFÖRÄNDRINGAR	45
9.1	Ändringarna.....	45
10	DISKUSSION	46
11.	AVSLUTNING	48

FÖRTECKNING ÖVER FIGURER OCH TABELLER

Figur 1 Process vid obetald räkning (Kuluttajaliitto, 16).....	6
Figur 2 Skuldsaneringens skeden (Koulu & Niemi-Kiesiläinen, 1999).....	17
Figur 3 Skuldsaneringens utveckling (Koulu & Niemi-Kiesiläinen 1999).....	18
Figur 4 Ansökan om skuldsanering 2005–2014 (Statistikcentralen)	24
Figur 5 Vanligaste hindren för skuldsanering (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Valkama)	29
Figur 6 Vad man gjort för att medla skulderna (Iivari & Heinonen 1997)	40
Figur 7 Efter en skuldsanering (Mutttilainen & Valkama 2003)	42

FÖRTECKNING ÖVER BILAGOR

BILAGA 1. Frågor till intervju med Vasa skolrådgivning

1 INLEDNING

1.1 Problemformulering

I dagens Finland läser man nästan dagligen om nedskärningar, permitteringar, sparåtgärder, sammanslagningar och Finlands ekonomi som nästan går neråt för var dag. Statsskulden växer och vi samhällsmedborgare kan bara snällt stå och se på. Men vad är det egentligen som händer privatpersoner när pengarna sinar, när man blir arbetslös eller kanske levt litet för mycket över sina tillgångar?

1.2 Val av ämne

Jag har under mitt hela vuxna liv varit intresserad av juridik och ekonomi och därför har jag valt att göra mitt lärdomsprov som involverar just dessa två komponenter.

1.3 Metod

Lärdomsprovet är uppdelat i två delar: teoridel och forskningsdel. Teoridelen består av grundläggande fakta gällande skulder och dess uppkomst och också de olika lagarna som finns stiftade. Vad som händer när man inte betalar sina skulder och när de tar slut, hur en skuldsanering går till och vem som egentligen kan ansöka om en skuldsanering. Forskningsdelen består av att utreda hindren kring att få en skuldsanering beviljad, statistik gällande skuldsanering för privatpersoner och en intervju med Vasa ekonomi och skuldrådgivning.

1.4 Syfte

Målet med lärdomsprovet är att ge en så grundlig och fullständig bild som möjligt av hur man som privatperson går till väga när man blir så skuldsatt att man inte längre klarar av att resa sig ur situationen på egen hand. Läsaren skall få en tydlig bild av skuldsanering och vilka faktorer som gör att man blir nekad skuldsanering.

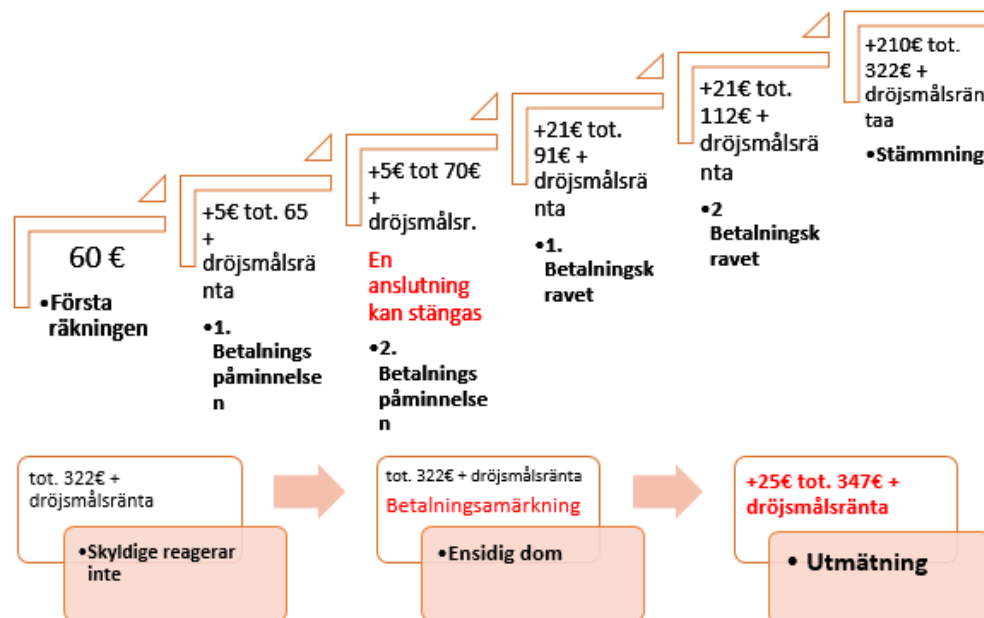
1.5 Avgränsning

Jag kommer endast ta upp skulder och skuldsanering för privatpersoner, jag kommer inte ta upp hur en skuldsanering för företag går till under någon form.

2 SKULDER

Alla har vi antagligen varit i kontakt med skulder i någon form, det kan ha börjat med ett litet lån av föräldrarna eller en kompis för att fortsätta med snabbblån eller andra typer av lån till större skulder som ett bostadslån. Alla skulder är inte från början en direkt skuld i sig utan blir till skuld när en viss tidsfrist gått ut t.ex. när en gäldenär lämnar en skuld obetald på förfallodagen. Som en vanlig elräkning vilket de flesta människor i eget boende har, när förfallobadatumet utgått och man inte betalt räkningen presteras räkningen automatiskt till en skuld. Först blir räkningen till en påminnelse som blir till en till påminnelse med dröjsmålsränta till att fortsätta till indrivning och räntan fortsätter stiga tills skulden är betald. (Havansi & Koskinen 2002, 325–326)

Här nedan är ett exempel på hur processen går till när en relativt liten summa förblir obetald:

Figur 1 Process vid obetald räkning (Kuluttajaliitto, 16)

Figuren visar de olika stegen när man lämnar en räkning obetald utan att kontakta borgenären eller betalar någon av påminnelserna innan räkningen hamnar till utmätning. Processen från att räkningen hade sin första förfallodag till utmätningen är ganska lång och som man kan se stiger summan drastiskt. (Kuluttajaliitto)

Alla människor väljer hur de hanterar sin ekonomi, man kan antingen ta sin egen ekonomi på största allvar och sköta den så väl som man har möjlighet till eller så är man oansvarig och aningen naiv när det gäller ekonomi. Ett vanligt antagande är att det är ungdomar och unga vuxna som missköter sin ekonomi, men det finns också många vuxna och äldre som är minst lika dåliga på att sköta den egna ekonomin eftersom överskuldssättning förekommer i alla åldersgrupper.

När det gäller skulder kan man dra slutsatsen att det alltid är ett rättsförhållande mellan två parter: gäldenär och borgenär. Gäldenären är alltid den som är skyldig och borgenären är den som står för utlåningen och med andra ord har rätt till återbetalning och ränta för utlåningen. Eftersom jag koncentrerar mig till endast privatpersoner i detta arbete kommer jag inte ta upp andra typer av skuldförhållanden än de som sker mellan en privat person och en eller flera företag. (Norros 2010, 20–25)

Vasabladet skriver 10.1.2015 ”367 000 kunde inte betala sina skulder”. Det totala antalet personer med betalningsanmärkningar har ökat igen och börjar närma sig rekordnivån från 1997. I slutet av 2014 hade 8,5 % av hela den vuxna befolkningen en betalningsanmärkning, och två av tre har en färsk anmärkning från 2014. Enligt Asiakastietos uppgifter registrerades aningen under 1,5 miljon nya betalningsanmärkningar under 2014. Direktör Jouni Muhonen på Suomen Asiakastieto säger att konsumenterna tar allt större krediter och att de företag som beviljar konsumentkrediter utreder ansökarnas betalningsförmåga noggrannare än förr. (FNB 2015)

2.1 Konsumentkrediter

För att få skulder behöver man konsumera. I dagens samhälle behöver man inte ha pengarna just nu för att kunna konsumera utan med olika medel kan man konsumera utan att egentligen ha någonting att konsumera med. Det finns olika typer av konsumentkrediter och de man använder sig av i Finland är: banklån, snabblån, delbetalning och konto och kreditkort. (Kuluttajaliitto, 6)

Räntorna är olika beroende på vilken typ av lån man har tagit, ett konsument lån taget hos en bank har mycket lägre ränta än hos ett snabblån. Därför är det alltid viktigt att läsa även det finstilla längst ner när man skriver på ett låneavtal eller en delbetalning. Snabb lån är som namnet säger ett lån man tar snabbt, lånesumman är relativt liten och lånetiden är oftast en vecka eller några månader. Lånet tas oftast via ett textmeddelande eller internet och har blivit populärt i och med att det är så lätt att lyfta lånet, dock har kritiken varit stor mot snabblånen i och med de höga räntorna och den korta lånetiden. (Kuluttajaliitto, 7)

Delbetalning erbjuds av nästan alla företag i dagens läge, det kan vara allt från ett bokpaket via bolaget Klarna till delbetalning av en tvättmaskin vid en elektronikaffär. Man äger varan först när sista delbetalningen är betald, före det är det den som sålt varan som äger den. Delbetalningar är alltid dyrare än att köpa varan på en gång i och med att ränta är inbakat i delbetalningspriset samt olika avgifter. Varan kan dessutom ha gått sönder innan man betalat sista betalningen och man betalar då för en vara man inte kan använda. (Kuluttajaliitto, 8)

Kreditkortet fungerar så att man kan betala med det trots att man inte själv har täckning för köpet. Kreditföretagen får sina inkomster genom att ta avgifter för användning av kreditkortet samt en ränta för de utlånade pengarna. (Kuluttajaliitto, 8–9)

Vanliga kreditkort är Visa, Amerikan Express och Mastercard. Inköpen man gjort med kreditkortet sammanställs en gång i månaden och skickas som en räkning, dock kan man lätt hamna i en ond skuldspiral på grund av dessa, i och med att man kan handla med pengar man inte har och kanske inte har nästa månad heller.

2.2 Skuldebrev

När man pratar om skulder menar man egentligen skuldebrev. De finns i många olika typer men principen är alltid densamma: ett avtal som skall hålla. Grundtyperna av skuldebrev är enkla och löpande skuldebrev, ett enkelt skuldebrev är ställt till en viss person medan löpande skuldebrev kan löpa mellan olika borgenärer. När man pratar om skuldebrev är ändå alltid betydelsen den samma ”en ensidig, till det yttre fristående, skriftlig utfästelse att erlægga ett penningbelopp”. Alltså för att man skall kunna tillämpa termen skuldebrev måste prestationen som väntas av gäldenären alltid handla om ett penningbelopp, det kan inte handla om att gäldenären förväntas utföra en tjänst. Ett skuldebrev måste inte alltid enligt lag vara skriftligt utan muntligt kan också gälla, dock kan det vara mycket svårt för parterna att bevisa muntliga skuldebrev. (Mellqvist & Persson 2001, 102–108)

När man har ett skuldebrev och gäldenären inte presterar på förfallodagen har borgenären alltid rätt till att vidta konsekvenser, som t.ex. det som visas i figur 1.

2.3 Olika typer av skulder

Trots att en skuld alltid är en skuld finns det olika typer av dem, exempelvis om man blir beviljad skuldsanering kommer ens skulder att betalas av i en viss prioriteringsordning skulderna har på så sätt olika viktighetsgrad. Indelningen av skulder kan se ut som följande:

Bostadsskulder: Ungefär en tredjedel av hushållen i Finland hade en bostadsskuld år 2013 enligt statistikcentralen. Till dessa skulder hör alla skulder som gäller köp eller ombyggnad av en bostad som är den skatteskyldiges stadigvarande bostad.

Studieskulder: Skulder som uppkommit under studietiden och fått sin början som ett lån som är statsgaranterat, staten är borgenär för ditt studielån. Dessa skall betalas tillbaka senast 30 år efter det första lånet lyfts.

Skulder för inkomstens förvärvande: en skuld som tagits för förvärvande av skattepliktig inkomst såsom en köpt lägenhet som man hyr ut.

Skulder som gäller inkomstkälla och andra övriga skulder: övriga skulder kan vara allt från en spelskuld till köp av bil. Det är de övriga skulderna som är en stor anledning till att människor blir så skuldsatta att de inte längre kan betala av dem. En stor orsak till detta är att det i dagens läge är mycket lätt att låna pengar, man behöver inte längre gå till banken för att be om ett lån utan idag kan man mycket lätt lyfta ett sms-lån med hjälp av sin mobil. Sms-lån har ofta mycket höga räntor och korta betalningstider, vilket gör att den som lånat många gånger inte har råd att betala tillbaka lånet inom utsatt tid och många gånger tar nya lån för att betala av de gamla och på så vis hamnar i en mycket ond skuldspiral. (Statistikcentralen)

En teori till varför sms-lån och andra ”lätta lån” blivit populära kan tänkas vara enkelheten i att låna, man behöver inte förklara för någon varför man behöver pengarna, eftersom man aldrig behöver träffa en person ansikte mot ansikte. Sedan har nästan alla människor i dagens läge en mobiltelefon som gör det mycket enkelt att låna pengar utan att egentligen behöva tänka desto mera på räntor och konsekvenser eftersom det är så lätt att lyfta lånet.

Enligt statistikcentralens uppgifter hade 2 041 407 finska hushåll skulder år 2013. (Statistikcentralen)

Det finns också så kallade skatteskulder och då är skulden offentlighetslig, det är skulder som uppkommit från att man underlåtit att betala skatter och andra offentliga avgifter. Olika typer av böter hör också till de offentliga skulderna men om de utsöks är det då fråga om bötesutsökning. (Havansi & Koskinen 2002, 326–327)

2.3 Hur skulder uppkommer

En skuld uppkommer aldrig ur tomma intet utan den har alltid en grund. Förpliktelser till skulder börjar på två sätt, det första är på grund av lag och det andra är frivilliga förpliktelser som kan vara att man köper en bil på avbetalning, alltså en skuld som man frivilligt ingått. ”På grund av lag” behöver inte rikta sig

till en lagstiftning utan kan vara bestämmelser av myndigheter, t.ex. underhållsstöd eller någon annan liknande förordning. Uppkomsten av en lagligförpliktelse behöver inte betyda att gäldenären själv menat åta sig någon förpliktelse i att betala en skuld utan de uppkommer utan avtal som t.ex. om gäldenären döms att betala ett skadestånd. (Norros 2010, 20–21)

För att en frivillig skuld skall uppstå behöver det finnas ett avtal mellan parterna, utan avtal finns inget bevis på att en skuld finns. Vanliga människor gör olika avtal nästan dagligen utan att man tänker på det, när man tecknar mobilabonnemang ingår man ett avtal, när man köper en dammsugare är betalningen och kvittot ett avtal mellan köpare och säljare osv. I princip är alla köp som görs är olika slags avtal, detsamma gäller de tjänster man använder sig av. (Avtalsrätten)

Vår rätt bygger på att vi medborgare fritt kan ingå olika avtal på eget bevåg. I rättslitteraturen har man identifierat sex olika dimensioner av avtalsfrihet (Norros 2010, 63–64)

- 1) Beslutsfrihet, dvs. en part får fritt bestämma om hen vill ingå ett avtal överhuvudtaget
- 2) Frihet att välja avtalspart
- 3) Frihet att välja avtalstyp, dvs. en part får fritt bestämma om hen vill ingå en specifik typ av avtal, såsom ett fastighetsköp, eller avvika från etablerade avtalstyper
- 4) Frihet att välja annat innehåll än vad som följer av en specifik avtalstyp
- 5) Formfrihet, dvs. en part har rätt att ingå ett avtal i vilken form som helst och
- 6) Hävningsfrihet, dvs. en part har rätt att häva ett avtal, förutsatt dock att förutsättningarna för hävning av avtalet är för handen.

Om man bara ser på de dimensioner som Norros pekar ut kan man undra varför folk blir så skuldsatta när allt i stora drag är på frivilligt bevåg? Men man måste också komma ihåg att bakom varje skuld finns också en människa och hans livssituation vet man ingenting om.

2.4 När är en skuld betald

Skulden är betald när gäldenären har presterat, vilket innebär att man har betalt sin skuld senast på förfallodagen då man betalat av exakt den summa man var skyldig borgenären. När det gäller bostadslån och andra större lån är skulden betald när den sista betalningsraten är betalad. En skuld kan delas upp i rater, exempelvis när man tar ett större lån som ett bostadslån betalar man en månadsrat varje månad som innehåller både avbetalningen på lånet och räntan för att man fått låna pengar av banken. Man kommer överens om månadsrat med sin bank när man tar lånet. Man kan också handla på kredit och betala i rater vilket de flesta större affärskedjorna erbjuder i dagens läge för att locka icke kritiska konsumenter. Räntan är ofta mycket hög vilket gör att produkten blir dyrare än vad den skulle ha varit från början om man betalat varan på en gång. En annan faktor är att om man inte har råd att handla en vara när man köper den har man antagligen inte råd med den, att köpa saker på kredit kan lätt bli en ond cirkel om man inte tänker långsiktigt. Om man blir så skuldsatt att man ansöker om skuldsanering kan man bli nekad sin ansökan om man dragit på sig sina skulder lättvindigt. Därför bör man så långt som möjligt undvika att köpa saker på avbetalning för att trygga den egna ekonomin.

2.5 När preskriberas en skuld

Först kan man reda ut begreppet ”preskriberas”, som med en enkel förklaring betyder att en skuld blir så gammal att den försvinner av sig själv utan att gäldenären presterar. En skuld preskriberas tre år efter den tidpunkten som har bestämts. Som ett exempel kan det vara att någon utfört en tjänst t.ex. tapetserat ett rum åt gäldenären och om gäldenären inte får någon räkning inom tre år från att rummet blev klart preskriberas den, alltså skulden försvinner. Om parterna under dessa tre år dock kommer överens om betalningsarrangemang avbryts preskribitionstiden och börjar om från den tidpunkten. En skuld preskriberas aldrig på grund av att gäldenären inte betalar/presterar på tre år, utan det är alltid borgenären som på något vis inte hämtat in sin skuld som gör att en skuld försvinner. (Preskriptionslagen)

2.6 Påföljder när man bryter ett avtal

Som jag tog upp i början av detta kapitel uppkommer skulder genom olika avtal som människor ingår och när man bryter ett avtal kan skadestånd bli följden av det. Borgenären har rätt att yrka skadestånd mot gäldenären som påföljd av gäldenärens avtalsbrott. Skadeståndet bygger på att borgenärens huvudprincip är att avtal skall hållas och att gäldenären skall prestera, men man måste också ta i beaktande gäldenärens ekonomiska förutsättningar. Huvudprincipen när det gäller skadestånd vid avtalsbrott att gäldenären skall få full ersättning, men man delar ändå in skadeståndet i olika kategorier enligt typen av avtal. Man tar också i beaktande om gäldenären presterat en del eller om hen inte presterat alls. (Taxell 1993, 43–44)

2.7 Utmätning

Som man kan se i processen vid en obetaldräkning (figur1) är utmätning alltid det sista steget. Utmätningen sker alltid med tvång och gäldenären kan inte hindra utmätningen om hen har försummat sin skyldighet att betala skulden. Utmätning eller utsökning som det också kallas är alltså en följd av att gäldenären försummat sina förpliktelser att betala. (Kuluttajaliitto, 15–17)

Utmätningen används inte bara när man försummat att betala utan kan också användas om man är skyldig att överlämna något, göra något eller till och med vara skyldig att tåla något. T.ex. att man är skyldig att tåla grannens gårdsverksamhet. (Havansi & Koskinen 2002, 325–230)

Utmätningen sköts alltid av en utmätningssman som har hand om hela utsökningssituationen. Det är utmätningssmannens uppgift att ta reda på alla eventuella tillgångar gäldenären har och utmäta dem. Gäldenären har alltid ett skyddat belopp när t.ex. hans lön utmäts, ett belopp som skall täcka gäldenärens levnadskostnader. (Havansi & Koskinen 2002, 325–230)

När den skuldsattes lön börjar utmätas brukar det ofta vara ett uppvaknande för den skuldsatte och många gånger kan det vara just det som behövs för att gäldenären skall ta tag i sin skuldsituation. (Levlin)

3 INSOLVENS

Med en kort beskrivning står insolvens för att man är oförmögen att betala. När en person blir förklarad insolvent, har personen under en längre tid varit oförmögen att betala sina räkningar och skulder. Att vara insolvent är inget man blir kallad lättvindigt. I europeiska unionen finns särskilda ordningar gällande insolvens som alla medborgare skall ha rätt att dra nytta av. Här i Finland tillämpar man tre olika insolvensförfarande: konkurs, företagssanering och skuldsanering för privatpersoner. Eftersom jag endast koncentrerar mig på privatpersoner i detta arbete kommer jag inte ta upp företagssanering i något sammanhang. Att bli insolvent är inget som man som privatperson själv bestämmer att man blir utan det skall dömas fram av domstol, för att sedan kunna gå vidare till följande åtgärder för att bli skuldfri. (Europeiska kommissionen)

3.1 Insolvens grunder

Enligt Finlands konkurslag skall en person bedömas särskilt insolvent när hen ställt/ställer in sina betalningar, har en utsökning som bevisar att gäldenären under de senaste sex månaderna före en konkursansökan saknar medel (pengar, tillgångar) att betala sina fordringar, alltså skulder. Utsökningen kan också bevisa att gäldenären varit bokföringsskyldig under det senaste året och underlåtit att betala en klar fordran inom en vecka från att ha fått uppmaning att betala fordringen. (Finlands konkurslag)

3.2 Konkurs

När en gäldenär blir insolvent och inte kan betala av sina skulder längre kan denne bli satt i konkurs, som är ett insolvensförfarande och betyder att hen inte längre bestämmer över sin egendom utan det är borgenärerna som får bestämmanderätten över egendomen om sådan finns och egendomen kan då utmätas. En person sätts i konkurs på initiativ av sig själv eller borgenären/borgenärerna av en domstol. En borgenär kan begära gäldenären i konkurs på tre olika förfaranden:

- 1) Grundar sig på laga vunen kraft eller dom
- 2) Grundar sig på en förbindelse som gäldenären undertecknat och inte på uppenbart goda grunder bestrider

- 3) Annars så klar att det inte finns grund att betvivla dess riktighet (konkurslag kap. 2 § 2)

Dock finns det lika många säkerhetsgrunder som hinder för att sätta gäldenären i konkurs av borgenären, som jag inte går närmare in på här. Men för få hjälp att reda upp sin ekonomiska situation av staten, med t.ex. skuldsanering behöver man vara insolvent. (Tuomisto 2010, 18–20)

För att överhuvudtaget kunna sättas i konkurs måste det handla om en fysisk person men det kan också vara sammanslutningar, juridiska personer eller stiftelser. Under konkursbeslutande skall gäldenären behandlas sakligt och rättvist. Om man ser saken ur en humanistisk synvinkel måste det vara mycket svårt för en person att tappa all äganderätt av sin egendom som döms till att ingå i konkursboet och därför är det viktigt att personen blir behandlad med respekt. (konkurslag kap. 1 § 3)

Gäldenären har alltid skyldighet att vara ärlig när en bedömning av konkursboet görs. Hen får inte dölja eller undanhålla någon egendom eller tillgångar som hen kan tänkas ha i t.ex. ett annat land, eller försöka flytta över sina tillgångar på någon annan. (Konkurslag kap. 4 § 5)

3.2.1 Egendom som ingår i ett konkursbo

När det handlar om en fysisk privatperson ingår inte egendom eller inkomster som hen förvärvar efter att konkursen börjat. Egendom som ingår i ett konkursbo är: utländsk egendom, egendom som omfattas av utmätning eller överlåtelsebegränsning, bokföringsmaterial, ägarförbehåll och återtagningsrätt. Saker som inte ingår i ett konkursbo är till exempel dödsbo eller annans egendom. (Konkurslagen kap. 5)

3.3 Sammanfattning

Mer ingående än såhär kommer jag inte gå in på konkurs gällande privatpersoner, eftersom mitt arbete i huvudsak handlar om skuldsanering är det den åtgärden jag kommer gå mer ingående in på. Syftet var ändå att lyfta fram vad en personlig konkurs är och hur den går till för att läsaren skall ha förståelse för de olika

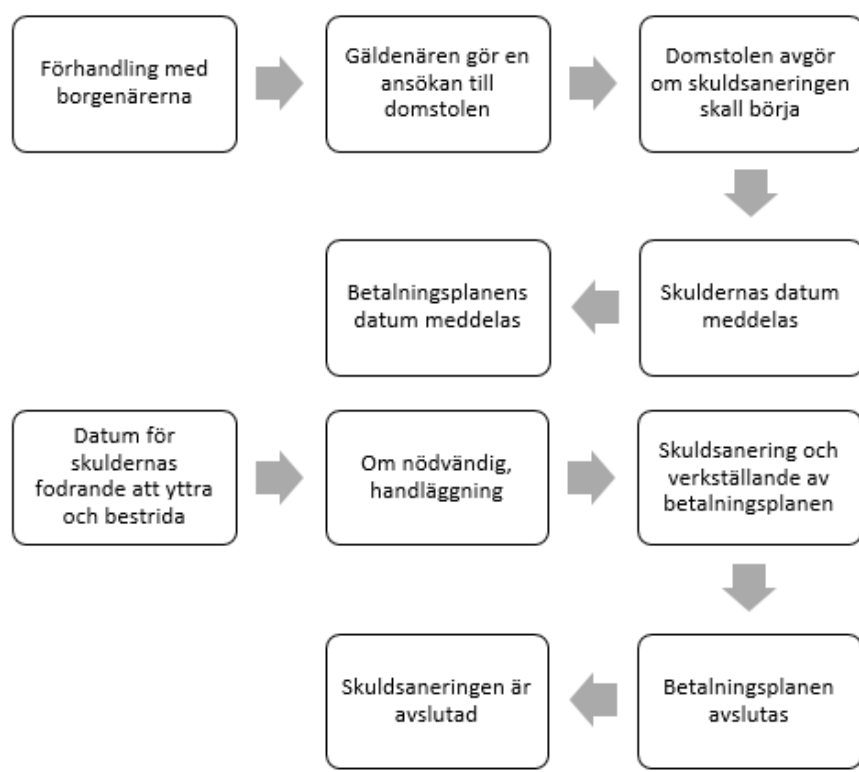
förfaranden som sker när en person blir så skuldsatt att denne inte längre kan reda ut det på egen hand.

4 SKULDSANERING

När man provat allt annat är en skuldsanering den sista utvägen. I allmänhet kan en skuldsanering beviljas endast en gång, man får således inga fler utvägar från sina skulder. För att en skuldsanering ens skall komma på tal bör personen i fråga ha gjort allt i sin makt för att slippa sina skulder. Man bör ha ändrat sin livsstil, börjat leva ekonomiskt, slutat slösa pengar och pratat med alla sina borgenärer om möjlighet till förlängd betalningstid eller på annat sätt visat att man försökt lösa problemet på egen hand. (Koulu & Niemi-Kiesiläinen 1999, 12–16)

När man börjar fundera på en skuldsanering skall det vara sista alternativet, det är inget som görs lättvindigt och kommer absolut inte bli lätt för personen som ansöker om den. Som jag tagit upp tidigare finns det många olika typer av personer när det kommer till ekonomi, det finns de som gör allt för att få vardagen att gå ihop men ändå blir skuldsatta för att pengarna inte räcker till. Dessa är tyvärr ofta ensamstående, sjuka, pensionärer, arbetslösa eller deltidsanställda. Sedan finns det den andra typen av människor som helt enkelt lever över sina tillgångar, sådana som slösar och handlar betydligt mer än vad de har råd med för att sedan hamna i en ond skuldspirall. Dock kan det komma att bli ett problem när man ansöker om skuldsanering om ens skulder uppkommit lättsinnigt. (Hietala & Lehtonen 1993, 31–32)

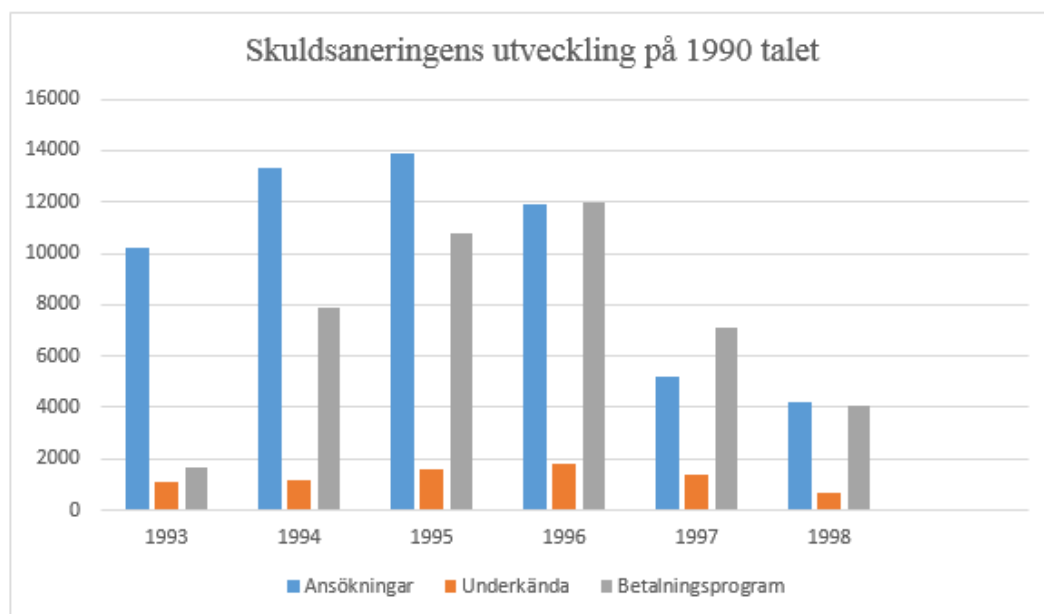
Målet med en skuldsanering är att den skuldsatta skall bli kvitt sina skulder. Här nedan kommer ett schema över skuldsaneringens skeden:

Figur 2 Skuldsaneringens skeden (Koulu & Niemi-Kiesiläinen, 1999)

4.1 Skuldsaneringens historia i Finland

Skuldsaneringslagen för privatpersoner infördes i Finland 25.01.1993/57. Orsaken till att lagen infördes var den stora lågkonjunkturen i Finland på 1990- talet och staten bestämde sig för att gå in och hjälpa de som var så svårt skuldsatta att de inte längre på egen hand kunde ta sig ur sina skulder. När skuldsaneringslagen infördes var ansökningarna många som ses i figuren här nedan för att sedan avta något. Av de som ansökte om skuldsanering på början av 1990- talet var över en tredje del av de sökande arbetslösa. Efter 1997 talet var antalet arbetslösa ungefär en femtedel. Cirka 40 % av de som ansökte om skuldsanering hade haft någon form av företag. (Koulu & Niemi-Kiesiläinen 1999, 17–18)

Figur 3 Skuldsanerings utveckling (Koulu & Niemi-Kiesiläinen 1999)

Man kan säga att skuldsaneringen fick sin början av slutet av 1980- talet när över 200 000 hushåll tog nya lån eller ändrade betalningssätten hos sin bank, ca 60 000 hushåll hade också skuldproblem som de inte kunde lösa på egen hand. Och när den stora lågkonjunkturen slog till på 90-talet fanns det ingen annan utväg än att införa skuldsaneringslagen. Bankvärlden var också annorlunda på slutet av 80-talet och bankerna tävlade med varandra och använde sig av mycket aggressiv marknadsföring. Kreditvillkoren såg också annorlunda ut än vad de gör idag och hade oftast en viss förfallodag och om man inte kunde prestera på den dagen var man tvungen att ta nya betalningsvillkor och därmed få ännu större skuldproblem. (Koulu & Niemi-Kiesiläinen 1999, 18–20)

Arbetslösheten var en stor faktor som skapade skuldproblem men även ändringar i familjeförhållanden var en bidragande faktor, om maken dog hade maken mycket svårt att reda ekonomin på egen hand, och därmed kunde man också få boende problem. Unga familjer hade också ekonomiska problem och deras förväntningar på hushållet uppfylldes sällan och lån blev då lösningen. (Koulu & Niemi-Kiesiläinen 1999, 19–20)

Kreditkortets användning har också inverkat, det blev lättare att handla och framförallt handla över sina tillgångar och därmed hamna i en ond skuldspirall. (Koulu & Niemi-Kiesiläinen 1999, 19)

4.2 Skuldsaneringens huvudprinciper

Lagen för skuldsanering för privatpersoner gör det möjligt för en enskild individ att bli kvitt sina skulder. När man gör en skuldsanering ingår alla skulder som personen i fråga har dragit på sig. För att detta skall vara genomförbart bör personen vara insolvent och alla hans skulder bör ha gått till utmätning. Man tar också i beaktande skuldernas storlek och gäldenärens betalningsförmåga. (Hietala & Lehtonen 1993, 31–32)

När en skuldsanering blivit beviljad görs ett betalningsprogram upp som i allmänhet räcker tre till fem år. Efter att betalningsprogrammet är följt och gjort till punkt och pricka är personen skuldfri. Betalningsprogrammen kan ändras under skuldsaneringens gång om det behövs, i och med att personen är en levande individ kan hans livssituation förändras osv. men alla tillgångar skall användas till att betala av skulderna förutom det som behövs för de nödvändigaste levnadskostnaderna. Också all egendom som inte behövs för skäligt levande skall användas till att betala av skulderna. (Lag om skuldsanering för privatpersoner)

4.3 Förutsättning för skuldsanering

Gäldenären är oförmögen att betala sina skulder och någon förbättring är inte att vänta, om betalningsförmågan har försvagats på grund av väsentlig förändring av omständigheterna, t.ex. arbetslöshet, arbetsoförmåga eller sjukdom som i huvudsak inte beror på gäldenären själv, eller om skulderna är orimligt stora i förhållande till betalningsförmågan och det därför finns vägande skäl för en skuldsanering. Vägande skäl finns också om gäldenären försökt uppnå förlikning med fordringsägarna. (Konkurrens- och konsumentverket, förutsättningar för skuldsanering)

4.4 Rättsfall KKO:2006:47

Skuldsanering för privatpersoner – förutsättningar för skuldsanering givet 29.5.2006.

Orsaken till att domstolen utredde om det verkligen fanns vägande skäl till skuldsanering var på grund av gäldenärernas ålder, hälsotillstånd och den tid som förflutit från att skuldsättningen utgjordes och att betalningsskyldigheterna till betydande del förorsakats av ekonomisk brottslighet.

Makarna A och B ansökte 19.12.2003 om skuldsanering för privatpersoner. Raseborgs tingsrätt dömde den första domen 11.6.2004 där de konstaterade det ovanstående: att en stor del av de sökandes gäld uppkommit genom ekonomiska brott. Tingsrätten konstaterade att ingendera av de sökande uppnått pensionsåldern och att ingen av de sökande heller hade blivit sjukpensionerade. Det hade inte heller visats att sökande A tagit några åtgärder till att betala sina skulder. Det faktum att sökande B fortsatt sitt arbete som kanslist trots hälsoproblem och betalat en del av skulderna via utmätning kunde inte i sig vara vägande skäl till beviljande av skuldsanering. Raseborg tingsrätt förkastade ansökningarna om skuldsanering på grund av att det inte fanns några vägande skäl till beviljande.

Paret A och B överklagade och fallet gick vidare till Helsingfors hovrätt som tog sitt beslut 3.3.2005. Helsingfors hovrätt ändrade dock inte den föregående domen och paret besvärade sig till hösta domstolen som tog upp fallet och gjorde sitt avgörande 29.5.2006.

Högsta domstolen ändrade inte hovrättens beslut på grund av helhetsprövning av flera orsaker men avgörandet grundade sig på gäldenärernas ålder, de båda var födda på 1940-talet och närmade sig således pensionsålder och några förändringar i avbetalningsförmåga var inte att vänta sig. B:s hälsotillstånd och att de förflutit så lång tid sedan de skuldsatt sig till att de nu ansökte om skuldsanering var en annan anledning. Också det att skulderna i stor del grundade sig på ekonomisk

brottslighet och sådant förfarande i näringsverksamhet som ansetts grovt otillbörligt mot borgenärerna spelade in. (Finlex KKO:2006:14)

Syftet med att lyfta fram detta fall är för att visa att det inte är enkelt att bli beviljad skuldsanering. Det räcker inte med att man är överskuldssatt och inte har förmåga att betala sina skulder, utan man behöver också ha vägande skäl till att bevisa att man klarar av en skuldsanering i ekonomisk bemärkelse, och en domstol tar stor fasta på under vilka omständigheter gäldenärernas skulder uppkommit.

4.5 Lag om skuldsanering för privatpersoner

Lagens syfte är att rätta till den ekonomiska situationen för den skuldsatte genom att ge hen möjlighet att bli kvitt sina skulder. I allmänhet kan personer som har sin bostadsort i Finland beviljas skuldsanering, personen behöver alltså nödvändigtvis inte vara finsk medborgare. När en skuldsanering sätter i gång gör man en bedömning av personens betalningsförmåga:

- 1) De medel som inflyter vid realisering av gäldenärens förmögenhet
- 2) Gäldenärens inkomster samt hens förvärvsmöjligheter med hänsyn till ålder, arbetsförmåga och övriga omständigheter
- 3) Gäldenärens oundgängliga levnadskostnader
- 4) Gäldenärens underhållsskyldighet
- 5) Övriga omständigheter som inverkar på gäldenärens ekonomiska ställning (Lag om skuldsanering för privatpersoner kap.2 § 4)

I en skuldsanering skall gäldenären använda alla sina inkomster till att betala av sina skulder förutom de som behövs för ett drägligt levande eller för utgifter som uppkommer från underhållsskyldighet. Gäldenären skall således avstå från egendom som inte ingår i bastygghet, såsom ägande av bostad eller fritidshus som exempel, men undantag finns t.ex. får man behålla sin bostad om man klarar av att betala säkerhetsskulden för den. Gäldenären är skyldig att meddela alla nödvändiga uppgifter och alla tillgångar som hen kan tänkas ha. När

skuldsaneringen blivit beviljad måste gäldenären samverka, alltså följa sitt betalningsprogram och inte dra på sig nya skulder.

En skuldsanering måste inte nödvändigtvis gälla endast en person utan makar, solidariskt ansvariga gäldenärer samt gäldenären och borgesmannen kan ansöka gemensamt om skuldsanering. (Lag om skuldsanering för privatpersoner kap. 2 § 5)

Det finns många stadgar och paragrafer i lagen om skuldsanering som jag inte kommer ta upp här, men något jag vill tillägga är att när en skuldsanering inlett slutar dröjsmålsrättan för skulderna växa och borgenärerna får inte idka indrivning på eget bevåg utanför skuldsaneringsplanen eftersom borgenärerna själva gett sitt samtycke till skuldsaneringen. (Lag om skuldsanering för privatpersoner kap. 3 § 11)

4.6 Betalningsprogrammet

När gäldenärens betalningsprogram blivit fastställt bestämmer man villkoren för de skulder som omfattas av skuldsaneringen. På alla de skulder som ingår i betalningsprogrammet får ingen ränta tillkomma efter att skuldsaneringen blivit beviljad, och så länge betalningsprogrammet är i kraft får förvandlingsstraff för böter inte verkställas. (Lag om skuldsanering för privatpersoner kap. 5 § 23)

Endast de medlade skulderna får komma med i betalningsprogrammet dock kan skuldsaneringen bli beviljad trots att en borgenär motsätter sig skuldsaneringen om domstolen anser att det finns vägande skäl för att bevilja den eftersom alla gäldenärens skulder måste finnas med när man gör skuldsaneringsansökan. Alla skulder är inte tillåtna i ett betalningsprogram eftersom förbud finns stiftade i lag, t.ex. arv betalningsförbud. Med hjälp av skuldsaneringslagen kan den skuldsatte tillsammans med en utmättningsman göra upp betalningar också. Men i allmänhet betalar gäldenären direkt till borgenärerna. (Ulvinen 2002, 19)

När ett betalningsprogram fastställs har borgenärerna fortfarande rätt att invända grunderna för beloppen av en skuld. Gäldenären är skyldig till att betala varje

enskild betalning till borgenärerna som programmet fastställt, alltså i tid och rätt belopp. Om gäldenären försummar betalningen till en borgenär har denne rätt att kräva att hela avkastningen för programmet drivs in. (Lag om skuldsanering för privatpersoner kap. 6 § 42)

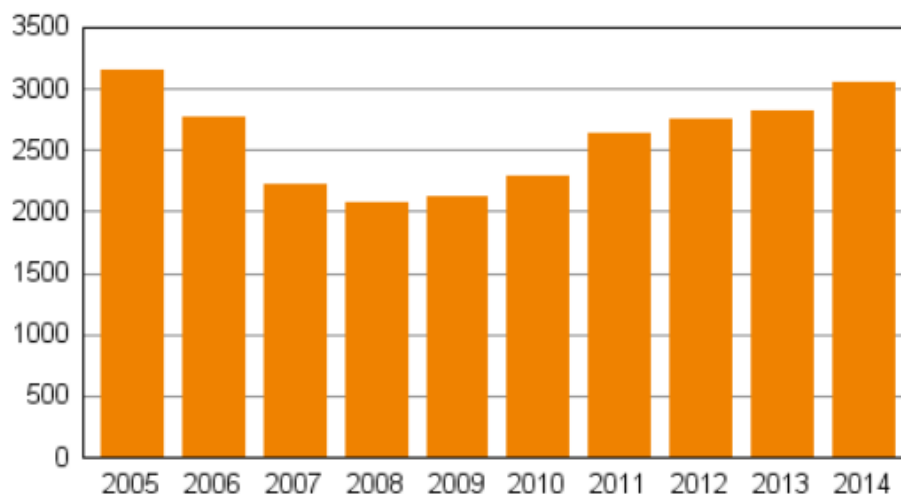
Fastställningen av betalningsprogrammet följer en viss ordning och man tar fasta på gäldenärens inkomster och betalningsförmåga. I betalningsprogrammet fastställer man också gäldenärens skäligena levnadskostnader och av vilka typer de är: familjeunderhåll, försäkringar osv. När detta har kollats upp och fastställts bestämmer man tidtabellen för betalningen och längden av betalningsprogrammet. Som jag nämnt tidigare följer betalningen av skulderna en viss ordning beroende på deras viktighetsgrad. (Hietala & Lehtonen 1993, 74–79)

4.7 Skuldsaneringen i Finland idag

Som man kan se i nedanstående tabell är det fortfarande många som ansöker om skuldsanering i Finland, dock inte lika många som under lågkonjunkturen på 1990-talet. Men man kan se en tydlig trend i att skuldsaneringsansökningarna ökar då det är dåliga tider i landet. Eftersom vi hade en ny lågkonjunktur under 2008–2009, vilket som får följden att folk blir arbetslösa får sämre köpkraft och oftare får problem med att betala tillbaka sina skulder. Enligt statistikcentralens hemsida var det under 2013—2014 40 stycken som ansökte om skuldsanering i Österbotten. Och i hela Finland ansökte 4 234 privatpersoner om skuldsanering under 2014. (Statistikcentralen)

Man kan också enligt statistiken se att det överlag är vanligast att det är enskilda personer som ansöker om en skuldsanering, ansökningar gjorda av solidariska makar görs också men inte alls i lika stor utsträckning. Det finns också en liten grupp ansökningar av solidariskt ansvariga bolagsmän men i det stora hela är enskilda personer den största ansökningsgruppen.

Privatpersoners ansökningar om skuldsanering under januari–september 2005–2014

Figur 4 Ansökan om skuldsanering 2005–2014 (Statistikcentralen)

4.8 Ansökan

När man kommit så långt i sin skuldsättning att man bestämmer sig för att göra en ansökan om skuldsanering är det vanligast att man söker sig till sin egen skuldrådgivning som kostnadsfritt hjälper till att ställa i ordning en ansökan.

Ansökan skall ge en så stor bild av skuldsaneringen som möjligt och innehålla all väsentlig information och om man gör ansökan tillsammans med sin make eller maka skall en gemensam ansökan göras. Att göra en skuldsaneringsansökan är totalt frivilligt och man kan inte senare påstå att man blivit tvingad att göra den. Till ansökan skall också bifogas alla dokument som är relevanta för ansökan.

Själva ansökan skall innehålla personuppgifter på den som ansöker, samt familjeförhållande och om ansökan är allmän eller har grund. Ansökan skall också innehålla livssituationen för den sökande, om hen arbetar, studerar, är arbetslös eller har något annat som kan räknas som inkomst och vilka exakta inkomster hen har. Allt för att man skall kunna räkna ut personens betalningsförmåga senare. De livsnödvändiga kostnaderna skall också vara med, alltså vilka kostnader sökande har för att kunna leva, t.ex. bostadskostnader osv. Dessa kostnader är nödvändiga för att kunna leva ett drägligt liv. Man skall ha med hela sin skuldsituation,

åtminstone den man är medveten om, för att ge en så klar bild som möjligt av skuldsituationen. Har man själv förhandlat med sina borgenärer om längre betalningstid skall man lyfta fram det också samt vilka betalningstider man har, har man försäkringsskulder är det viktigt att man särskilt lyfter fram dem.

Det finns en färdig mall för ansökan som man kan följa men att fylla i ansökan är inte lätt och svåra ord och termer kan förekomma, därför är det alltid bäst att ha kontakt med den egna skuldrådgivningen för att få hjälp. (Hietala & Lehtonen 1993, 44–47)

5 HINDER FÖR SKULDSANERING

Nu när vi gått igenom teorin och bakgrundsfakta för skulder och skuldsanering är det dags att koncentrera sig på forskningsproblemet, nämligen hindren för att få en skuldsanering beviljad.

Att få en skuldsanering beviljad är att allt annat än lätt. Det krävs enorm viljestyrka av den som ansöker om skuldsanering eftersom hen i praktiken mister bestämmanderätten om sin egen ekonomi och lever på exensminimum så länge skuldsaneringen pågår, också får man inte glömma att skuldsaneringar inte utdelas lättvindigt utan det ställs verkliga krav på den som ansöker. Det finns många som har uppfattningen att en skuldsanering är en enkel väg ut från sina skulder, att skulderna bara försvinner och det behövs minimal arbetskraft från den skyldiges sida, detta dock är helt fel tankesätt. Det krävs enorm viljestyrka för att gå igenom en skuldsanering. (Koulu & Niemi-Kiesiläinen 1999)

I denna del av mitt arbete kommer jag först gå igenom de allmänna hindren för skuldsanering, sådana som är stiftade i lag, men jag kommer också att ta upp rättsfall som relaterar till ämnet och visa hur det i praktiken går till när någon blir nekad en skuldsanering.

5.1 Allmänna hinder

Enligt Finlands skuldsaneringslag för privatpersoner, hämtat från Finlex hemsida, (kapitel 3 10 §). Finns det tio olika hinder för beviljande av en skuldsanering:

- 1) gäldenären har påförts betalningsskyldighet på grundval av ett brott och det inte kan anses motiverat att bevilja skuldsanering med beaktande av skuldens belopp, brottets art, den skadelidandes ställning och övriga omständigheter, [\(24.1.1997/63\)](#)
- 2) gäldenären som misstänkt är föremål för förundersökning för ett brott eller åtalad för ett brott eller honom har tillskrivits ett brott och skuldsanering kunde förvägras med stöd av 1 punkten, om gäldenären påförs betalningsskyldighet på grundval av brottet, [\(24.1.1997/63\)](#)
- 3) skuld som kan anses betydande har uppkommit i näringsverksamhet i vilken har förfarits grovt otillbörligt mot borgenärerna eller i vilken väsentligen har försummats lagstadgade skyldigheter eller vilken huvudsakligen har varit av spekulationsnatur, [\(24.1.1997/63\)](#)
- 4) gäldenären på grund av befintliga eller förväntade ekonomiska svårigheter på ett otillbörligt sätt har försvagat sin ekonomiska ställning eller gynnat någon borgenär eller i övrigt ordnat sin ekonomiska ställning i syfte att skada sina borgenärer, eller om det föreligger sannolika skäl att misstänka att gäldenären har förfarit på detta sätt, [\(24.1.1997/63\)](#)
- 5) gäldenären i samband med utsökning har dragit sig undan, undanhållit inkomster eller tillgångar eller lämnat felaktiga eller vilseledande uppgifter om dem,
- 6) gäldenären uppsåtligen lämnat borgenär felaktiga eller vilseledande uppgifter om sin ekonomiska ställning och dessa på ett väsentligt sätt har inverkat på att kredit beviljats och gäldenärens handlande med beaktande av kreditens belopp och de övriga omständigheterna kan betraktas som synnerligen klandervärd,
- 7) det med beaktande av grunden för skulderna och omständigheterna vid deras uppkomst, gäldenärens sätt att sköta sin ekonomi eller andra omständigheter kan dras slutsatsen att det är sannolikt att gäldenärens skuldsättning är avsiktlig med inriktning på en skuldsanering eller uppenbart lättsinnig med beaktande av hurdan

omsorg det skäligen kan förutsättas av en person i hans ställning under sådana omständigheter,

8) gäldenären har lämnat felaktiga eller vilseledande uppgifter om sin ekonomiska ställning för att beviljas skuldsanering, underlåtit att utreda möjligheterna till en förlikning, försummat den i 6 § stadgade skyldigheten att lämna uppgifter eller den i 7 § stadgade skyldigheten att medverka, brutit mot det i 12 § stadgade betalningsförbudet och förbudet att ställa säkerhet eller annars genom sitt handlande eller sina försummelser försvårat skuldsaneringen,

9) det finns grundad anledning att anta att gäldenären inte kommer att iaktta betalningsprogrammet, eller

10) gäldenären tidigare har beviljats skuldsanering.

När man ser på dessa hinder som lagen fastställt orsakas hindren oftast på grund av själva gäldenärens skyldighet, om denne idkat någon form av ekonomisk brottslighet eller blivit djupt skuldsatt lättvindigt så är detta oftast hinder till att få en skuldsanering beviljad. (Hietala & Lehtonen 1993, 23–30)

Rättsfallet jag tog upp tidigare (kap. 4.4) under förutsättningar till skuldsanering blev nekade sin ansökan om skuldsanering just på grund av deras bakgrund inom ekonomisk brottslighet samt att de saknade betalningsförmåga. (Finlex KKO:2006:47)

Som jag också nämnt tidigare beviljas en skuldsanering i stort sett endast en gång, vilket betyder att det är en chans i livet man endast får en gång. Också gäldenärens attityd utgör stor del i om skuldsaneringen kommer bli beviljad, om gäldenären uppvisar en dålig attityd där hen verkar ta mycket lätt på det hela kommer detta utgöra ett ganska stort hinder till att bli beviljad, också lögner utgör ett stort hinder. När man ansöker är det mycket viktigt att man informerar om alla sina tillgångar eftersom utmätningsmännen antagligen förr eller senare kommer att få reda på gäldenärens alla tillgångar. Om gäldenären då har ljugit/undanhållit

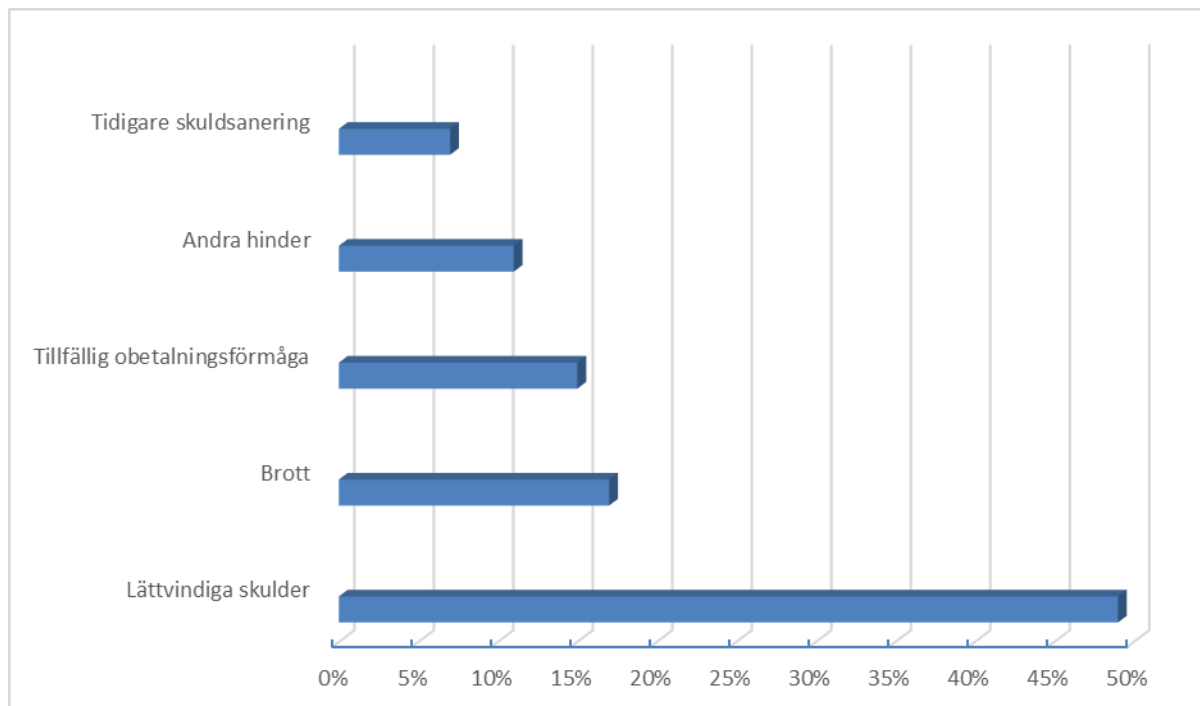
vissa tillgångar är chansen att bli beviljad skuldsaneringen ganska liten. (Lag om skuldsanering för privatpersoner kap. 3 § 10)

Dock kan en skuldsanering bli beviljad trots att hinder finns, förutom om det är § 10 som uppfyllts alltså att gäldenären beviljats skuldsanering förut. Domstolen tar i beaktande hur lång tid det har förflutit sedan exempelvis brotten har begåtts, men främst om det finns vägande skäl att bevilja skuldsaneringen trots hinder.

En viktig faktor är om gäldenären gjort någonting själv innan skuldsaneringsansökan för att ändra sin situation, så som kontaktat sina borgenärer, försökt få bättre villkor, längre betalningstid och så vidare. (Kuluttajaliitto)

Tyngdpunkten vid ett beviljande av skuldsanering vilar till stora delar på gäldenären själv, men man ser också på betydelsen av skuldsaneringen både för gäldenären och också borgenärerna, så man kan dra slutsatsen att borgenärerna har en ganska stor vikt i beslutandet.

Figuren nedan visar vad som varit de vanligaste hindren när en skuldsanering inte blir beviljad:

Figur 5 Vanligaste hindren för skuldsanering (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Valkama)

5.2 Hinder för skuldsanering – rättsfall

KKO:2014:52 – skuldsanering för privatpersoner, vägande skäl

A:s skuldsaneringshinder baserar sig på den 10 § i skuldsaneringslagen för privatpersoner och det sjunde hindret där man beaktar skuldernas grunder och hur de uppkommit och man kan dra slutsatsen att skulderna uppkommit lättvindigt av borgenären. A:s huvudsakliga skulder hade uppkommit 2008–2009.

A ansökte om skuldsanering 1.6.2011 och fallet togs upp av Tuusulas tingsrätt där man konstaterade att skuldsaneringen möjligtvis inte kunde beviljas på grund av det sjunde hindret i skuldsaneringslagen. Tingsrättens beslut kom 13.1.2012 där man ansåg att A inte hade möjlighet att betala sina skulder på egen hand på grund av att hen saknade likvida medel för att betala. Tingsrätten ansåg också att A:s skulder som börjat 2008 och baserade sig på olika skulder och kostnader som valt att inte betala. Skuldernas historia visade att familjens omständigheter ändrats 2008 på grund av att familjen flyttat till ett större hem där familjen dragit på sig

ännu större skulder. Situationen blev värre när A började spela på nätkasino, och skulderna fortsatte till 2011. C:s skulder kom till ungefär under samma tidpunkt när makarnas inkomster inte räckte till alla utgifter, och ju högre utgifterna blev desto mer skulder drog makarna på sig.

Skuldsaneringsansökan grundar sig på att A:s internetspelande påverkade hela familjens ekonomi negativt och därför måste de dra på sig nya skulder, skuldsättningen pågick i tre år. Största delen av lånen gick till familjens vanliga levnadskostnader. Tingsrätten ansåg då att skulderna tagits lättvindigt av gäldenären, och att de fortsatt ända till 2011.

Tingsrätten ansåg att A:s skuldhistoria grundade sig i att hon tagit på sig nya skulder för att täcka de gamla skulderna, och därför ansåg man att hon strävade efter att sköta skulderna men att hon var överskuldssatt och klarade inte av dem. Tingsrätten tog också i beaktande att A var ung och arbetsförmögen. Hon hade också fått barn 2007 och 2010. Men man kunde inte ensamt på dessa grunder bevilja skuldsanering utan tingsrätten tog i beaktande de andra grunderna för skulderna och avslog A:s ansökan om skuldsanering.

Fallet gick vidare till Helsingfors hovrätt som gav sitt beslut 11.12.2012, som ansåg det samma, att hindret gick under det sjunde. Hovrätten såg på A och C:s skulder som i ansökan uppgick till 68 195,05 € och med ränta sammanlagt uppgick till 86 460,58 €. Ca 11 500 € var gamla studielån och ca 10 000 € var ett renoveringslån som makarna tagit under 2008.

Skulderna grundade sig också på gamla räkningar som förblivit obetalda. I november 2007 hade makarna tagit ett bostadslån men som de sedan betalat bort när de sålde bostaden, under 2008–2009 hade de tagit ett nytt renoveringslån på ca 40 000 €. A:s skattepliktiga inkomster under 2007–2010 hade varit 13 000- 8 000 € i året, alltså hade hennes inkomster växt.

Hovrätten ansåg också att A tagit sina skulder lättvindigt och ändrade inte tingsrättens beslut.

A beviljades besvärslöv och fallet gick vidare till högsta domstolen. A ansåg att hovrättens dom bör upplösas och Nordea Rahoitus Suomi Oy ja Nets Oy (tidigare uottokunta), hennes borgenär svarade för att besväret skulle godkännas.

Högsta domstolens avgörande grundade sig på att A hade förutsättningar för betalningsförmåga men man godkände hovrättens beslut att skulderna tagits lättvindigt. Dock var skulderna gamla och därmed kunde man inte längre påvisa det sjunde hindret och A:s skuldsättningsperiod hade dessutom varit relativt kort. A:s största skuld var till S-banken som hon hade tillsammans med sin make, privata skulder hade A inte. Högsta domstolen såg på att A var ung och tvåbarnsmor och de sammanlagda skulderna uppgick till ungefär 86 000 €, och att A:s make förslöt processen.

Högsta domstolen ändrade beslutet och saken gick tillbaka till Tuusulas tingsrätt som skall handlägga saken, alltså blev A beviljad skuldsanering trots att hon uppfyllde hinder för skuldsanering.

KKO:2003:52 skuldsanering för privatpersoner – temporär orsak som hinder för skuldsanering

Gäldenären hade ansökt om skuldsanering men hade för dålig betalningsförmåga eftersom hans egna inkomster inte ansågs vara temporära. Frågan var av betydelse eftersom hans föräldralediga sambos ekonomiska förhållanden vid bedömningen ansågs vara ett hinder för skuldsanering enligt 9 a § i lagen om skuldsanering för privatpersoner som står för ”förutsättning som gäller för gäldenärens betalningsförmåga”. Alltså ansåg man i ansökan att A inte skulle klara av ett betalningsprogram.

Ansökan gick först till Helsingfors tingsrätt som gav sitt beslut 3.9.2001. A ansökte 21.6.2001 om skuldsanering. Tingsrätten såg på att A var betalningsoförmögen och att skulderna och dess mängd var obetalda.

Skuldsaneringen behöver inte nödvändigtvis påvisa den 9 a § men att A:s sambo saknade betalningsförmåga på grund av sin föräldraledighet men att deras situation förbättras när sambon återgår till arbetslivet. Därmed beviljade inte tingsrätten skuldsanering för att den inte ansågs nödvändig.

A valde att gå vidare till hovrätten som gav sitt beslut 18.4.2002. Hovrätten ansåg att saken inte var helt utan frågetecken när man gett grunden för beslutet. Dock ansåg man att det var den 9 a § som gällde eftersom A:s sambos inkomster var så små på grund av föräldraledigheten och att situationen automatiskt skulle förändras när A:s sambo återgår till arbetslivet och därför ändrade inte hovrätten tingsrättens beslut.

A fick besvärstillstånd och fallet gick vidare till högsta domstolen. A ville att hovrättens dom skulle upphävas. Högsta domstolen ansåg också att det fanns flera frågor i fallet och att de till största del grundade sig på A:s sambos föräldraledighet. Men skuldsaneringen är också en situation som A skall handha på egen hand med sina egna inkomster. Hovrätten hade ansett att A:s sambos inkomster under föräldraledigheten i stora drag var de samma som A:s egna inkomster för att A hade stort ansvar för familjens levnadsstandard, men eftersom sambos inte har levnadskostnadsansvar för den andra partnern, utan parterna har eget ansvar för sin levnadsstandard kunde man inte ta fasta på sambons inkomster. Högsta domstolen ansåg att A:s inkomster kommer höjas när sambon återgår till arbetslivet eftersom underhållsskyldigheten för det gemensamma barnet lättar. Därför bedömde högsta domstolen att sambons föräldraledighet inte var grund för nekande av skuldsanering och hävde tingsrätten och hovrättens dom. Saken gick tillbaka till Helsingfors tingsrätt.

KKO:2000:84 Skuldsanering för privat personer – Hinder för skuldsanering

Domstolen ansåg att A hade skuldsatt sig lättsinnigt och därför avslog man A:s ansökan om skuldsanering. När beslutet vunnit laga kraft kunde inte A försöka få en ny dom på grund av de omständigheter som låg till grund. Men A kunde göra en ny ansökan angående hindren för att hans skuldsanering skulle beviljas vilket han gjorde.

Fallet började hos Tammerfors tingsrätt 20.2.1996 där de gett beslutet att avslå A:s ansökan om skuldsanering. De avtog hans ansökan på grund av att han lyft nya lån trots att han inte kunnat betala de gamla. A klargjorde inte för tingsrätten varför han var sysslös och därför baserade tingsrätten sitt beslut på den 7 paragrafen i hindren för skuldsanering, alltså att han lättvindigt dragit på sig sina skulder.

21.8.1998 fick Tammerfors tingsrätt en ny ansökan där A förklarade att den nya skulden han tagit varit tillsammans med två andra personer och han själv tagit ett nytt lån senare för att han trodde att det skulle reda upp hans finansiella problem. Hans skulder kom från att hans företag blivit skuldsatt och upphörde verksamheten 1990, och att han då blev arbetslös men fick nytt jobb 1993 och då börjat betala, sina skulder med ca 2500–3000 mark i månaden varje år. En annan grund var att hans underåriga dotter som han betalade underhåll till flyttat in hos honom. Hans borgenärer svarade också för att skuldsaneringsansökan skulle godkännas.

Tingsrätten beslutade 25.11.1998 att förkasta A:s ansökan igen på grund av att han inte ansågs ha betalningsförmåga att klara av en skuldsanering och man såg också på hans tidigare ansökan.

Fallet gick vidare till Åbo hovrätt som gav sin dom 18.3.1999. Även de förkastade A:s ansökan på grund av det sjunde hindret att han tagit sina skulder lättvindigt. Dock hade A betalat 84 813,33 mark sammanlagt i utmätning under 1995–1998 men hovrätten ändrade ändå inte tingsrättens dom.

A fick undantagstillstånd och fallet gick till högsta domstolen tack vare att hans borgenärer stod bakom honom. Högsta domstolen såg på den första domen som Tammerfors tingsrätt gett 20.2.1996 men ställde sig frågande till om A verkligen dragit på sig sina skulder lättvindigt? Hans skulder hade börjat i att hans företag blivit skuldsatt och avslutats 1990 men sedan han börjat arbeta igen 1993 hade han fått sin lön utmätt. Han hade sedan 1993 fortsatt vara i arbete och kortat av sina skulder och även gjort overtidsarbete. Högsta domstolen tog också i beaktande att räntan uppgick till 18 procent och att det försvårade avkortandet av

skulderna, och högsta domstolen ansåg att A tagit hand om sina hinder så att de inte längre kunde användas och upphävde därför tingsrätten och hovrättens dom. Fallet gick tillbaka till Tammerfors tingsrätt där skuldsaneringen startar.

5.3 Sammanfattning av rättsfallen

Alla de tre fallen jag lyfte upp har alla en sak gemensamt: de fick alla sin skuldsanering igenom trots att hinder fanns. Fallen är olika i grunden och personerna har fått sina skulder på olika sätt men i allas fall ansåg tingsrätten att de dragit på sig sina skulder lättvindigt, vilket som är en mycket stark grund för att förkasta en ansökan om skuldsanering, och det kan vara mycket diffust att reda ut vad som egentligen kan anses varit lättvindigt.

En annan sak jag vill att läsaren skall ta fasta på är att det är en långsamprocess att få beviljad en skuldsanering, det kan ta flera år från att man gjort sin första ansökan till att man får skuldsaneringen beviljad eftersom den sällan blir beviljad på första försöket. Finlands rättssystem tyvärr många gånger är ganska långsamt och det kan ta flera år att behandla ett fall mellan de olika instanserna. Dessutom vill jag lyfta fram vikten att ha kontaktat sina borgenärer och ha dem bakom sig, om man har stöd för skuldsanering av sina borgenärer är det mera troligt att man får besvärstillstånd och kan fortsätta processen tills man förhoppningsvis blir beviljad skuldsaneringen.

6 INTERVJU MED VASA SKULDRÅDGIVNING

Vasa stad ansvarar för produktionen av ekonomi och skuldrådgivningsservice och har ett stort verksamhetsområde. De ansvarar inte bara för Vasa utan också för Storkyrö, Kaskö, Korsnäs, Kristinestad, Laihela, Malax, Korsholm, Närpes och Vörå. Kommunerna köper tjänsten av Vasa stad och betalar enligt deras antal invånare i kommunen. På Vasa skuldrådgivning arbetar två på heltid samt en på deltid och de ansvarar för ca 130 600 invånare. Skuldrådgivningen är alltid avgiftsfri för invånarna eftersom det är staten och kommunerna som ansvarar för den.

Jag intervjuar Ann-Christine Levlin som en av de som arbetar på Vasa skuldbyrå och som även har hand om de svenskspråkiga kunderna.

När folk kontaktar skuldrådgivningen sker det oftast via e-post eller telefon. Redan i telefon försöker de reda ut de egentliga skuldproblemen och om de kan hjälpa till eller om det är något som kunden kan lösa på egen hand. Man reder också ut om den som tar kontakt helt enkelt inte har tillräckligt ekonomiska problem.

Ofta har kunderna uppmanats att ta kontakt med dem av en utmättningsman, fordringsägare, sin bank eller socialen. Det finns förstås också de som tar kontakt helt på egen hand men ofta har de blivit rädda till det.

När kunden besöker skuldrådgivningen första gången vill de ha så klar bild som möjligt av personens ekonomi för att kunna klargöra skuldsituationen. Därför bör kunden alltid ha med alla indrivningar, utmätningar osv, Men även sina lönespecifikationer för att man skall kunna se hur mycket som kan användas till betalning genom att samla ihop alla nödvändiga kostnader så som mediciner, olika avgifter t.ex. dagvårdsavgifter och boendekostnader. Om kunden har bolån uppmanar ofta skuldbyrån att man skall ansöka om amorteringsfritt från banken för att få ordning på den övriga ekonomin.

Gemensamt för alla som söker sig till skuldrådgivningen är att de är överskuldsatta och har relativt små inkomster. Det är också ofta ensamstående, både med och utan barn som i något skede skiljt sig och kanske därför inte längre har samma ekonomiska förutsättningar som de hade förut. Men någon särskild åldersgrupp finns inte utan överskuldsättning finns i princip i alla åldrar. Ofta är det ändå någonting i deras livssituation som förändrats, det kan vara arbetslöshet eller sjukdom som gör att man inte klarar av ekonomin på samma sätt som förut. Gemensamt för de sökande är också att de ofta är deprimerade och skäms över sin situation och många gånger inte vågat prata om den eller sökt hjälp med ekonomin tidigare.

Skulderna hos kunderna varierar men de kan vara allt mellan tusen och miljoner euro. Många gånger har kunderna kanske tagit för stora bolån och för snäv amorteringsplan för att kunna klara av de övriga kostnaderna, och även billån ställer till det för många, bilen är nödvändig för att t.ex. kunna ta sig till arbetet men ändå för dyr för att personen skall ha råd med den. Även olika avbetalningar är ett problem för många, trots att det kan handla om ganska små belopp men när det blir flera avbetalningar till en relativt liten inkomst blir det helt enkelt för stort belopp i slutändan för att personen skall klara av att betala dem. Också olika snabbblån är vanliga och många gånger försöker personerna täcka de övriga skulderna med snabbblån för att slippa betalningsanmärkningar trots att det många gånger skulle vara bättre för personen att få in betalningsanmärkning och på så sätt få slut på de växande skulderna. Många har också gamla studielån som tagit sig till utmätning.

Under 2014 hade Vasa skuldrådgivning ca 400 kunder där de gjorde 153 åtgärder och ca 40 stycken ansökte om skuldsanering och 38 blev beviljade. I stort sett blir de flesta som ansöker om skuldsanering via skuldrådgivningen beviljade eftersom man i ett tidigt skede reder ut om möjlighet till skuldsanering finns och redan där meddelar om sannolikheten för att få skuldsaneringen beviljad är mycket liten. De vanligaste hindren för skuldsanering är som i övriga Finland att skulderna tagits lättvindigt eller att skulderna grundar sig i någon form av brottslighet. De flesta som söker sig till skuldrådgivningen har försökt göra något på egen hand men är helt enkelt så överskuldssatta att detta inte lyckats. Skuldrådgivningen hjälper till med ansökan och kontakter även de olika fordringsägarna och försöker komma överens med dem eftersom kontakten med borgenärerna skall vara skriftlig och finnas till pappers och inte är lätt att sköta på egen hand. När skuldsaneringen blivit beviljad stannar alltid räntan för vanliga skulder och skulderna kan på så sätt inte växa sig större. Kunderna som inte blivit beviljade skuldsanering söker oftast igen om tre år ifall skuldrådgivningen tror att de kan klara av en skuldsanering. Under tiden utmäts skulderna som vanligt.

En grupp som inte kan få skuldsanering är de som är spelberoende eftersom de tagit sina skulder lättvindigt. Det tragiska är att de som är spelberoende oftast har stora skulder och har svårt att få hjälp. Skuldrådgivningen uppmanar alltid att de skall söka behandling för att få hjälp med sitt beroende först innan de kan ta tag i ekonomin dock kan en spelberoende efter att det gått en mycket lång tid och hen blivit fri från sitt beroende beviljas en skuldsanering med vägande själ. En annan grupp som ofta är överskuldsatta är före detta företagare. De har också oftast stora skulder, i och med att de kanske investerat stora pengar i sitt företag, men i regel blir oftast dessa beviljade skuldsanering för att de har en tydlig orsak och tidpunkt när de inte längre kunde hantera sina skulder.

Några trender med tanke på när man söker skuldrådgivning kan Levlin inte se, men något mera kunder har de haft under de senaste två åren på grund av den lågkonjunktur vi har i vårt land just nu. Skuldrådgivningen är inte heller säsongbetonad utan håller sig ganska jämn under hela året men är förstås lugnare under semestertider. Skuldrådgivningen har både nya och gamla kunder, om en person blir beviljad skuldsanering har de oftast träff en gång om året för att klarlägga situationen och se om personen t.ex. fått högre betalningsförmåga.

Som avslutning på intervjun frågar jag om Levlin har några tips på vad man kan göra för att undvika en överskuldsättning. Levlin tipsar om att man först alltid skall ta kontakt med borgenärerna, helst innan förfallodagen, för att förklara sin situation och få längre betalningstid. Oftast är borgenärerna tillmötesgående och att skjuta upp betalningsdagen brukar gå bra. Man skall också undvika lån i den mån som det är möjligt, speciellt små onödiga lån utan hellre försöka spara till de större inköpen. Men viktigast är ändå att man är noggrann med den egna ekonomin och tar ansvar för den och inte lever över sina tillgångar utan anpassar utgifterna till inkomsterna.

7 SKULDSANERING ELLER MEDLING

Som jag tidigare nämnt är beviljandet av en skuldsanering ingenting som händer över en natt. Hindren och kraven är många för att gäldenären skall få

skuldsaneringen igenom. Gälldenären behöver vara hundra procent säker på att hen har både tålamodet och styrkan att genomföra skuldsaneringen och i vissa fall kan personens ekonomiska situation redas upp genom god förhandlingsförmåga.

Juhani Iivari och Markku Heinonen utförde en undersökning om just detta 1997 när skuldsaneringslagen ännu var relativt ny. I detta kapitel kommer jag lyfta fram vad de kom fram till, om medling kan vara bättre än skuldsanering.

7.1 Forskningen

Forskningen analyserar material om skuldsaneringen (materialet taget från statistikcentralen) mellan år 1994–1995. Forskningen bygger också på 29 intervjuer gjorda med överskuldsatta personer i Finland. Syftet med forskningen var att jämföra de fall med överskuldsatta som gjorts upp i tingsrätten och de fall som gjorts upp mellan jämkning och medling. Forskningens resultat visar som jag även nämnt tidigare att överskuldsättningen har ökat men att de genomsnittliga skuldbeloppen sjunkit något som även stämmer i dagsläget.

Möjligheten att kunna lösa skuldsituationen endast genom medling är endast ett alternativ om gälldenärens skulder är på en rimlig nivå för att klaras av med tanke på gälldenärens betalningsförmåga. Är skulderna allt för stora för att gälldenären skall kunna betala dem kommer man inte kunna lösa situationen genom medling. Studien visar också vikten av gälldenärens nätverk, om hen har ett nätverk som har möjlighet att ställa upp och kunna hjälpa ekonomiskt så att den skuldsatte t.ex. kan behålla sin ägarbostad.

Studien visar också att kreditkulden är obetydliga i förhållande till de resterande skulderna. Det är stora lån, arbetslöshet, konkurs, misslyckande i företaganade som utgör de största skulderna. Studien visade också att skuldkapitalet minskade i genomsnitt med hela 92 % genom skuldsanering och med endast 20 % genom medling, en mycket stor skillnad att ta i beaktande. Betalningsprogrammet var också kortare tidsmässigt i en skuldsanering än med en jämkning. (Iivari & Heinonen 1997, 9–10)

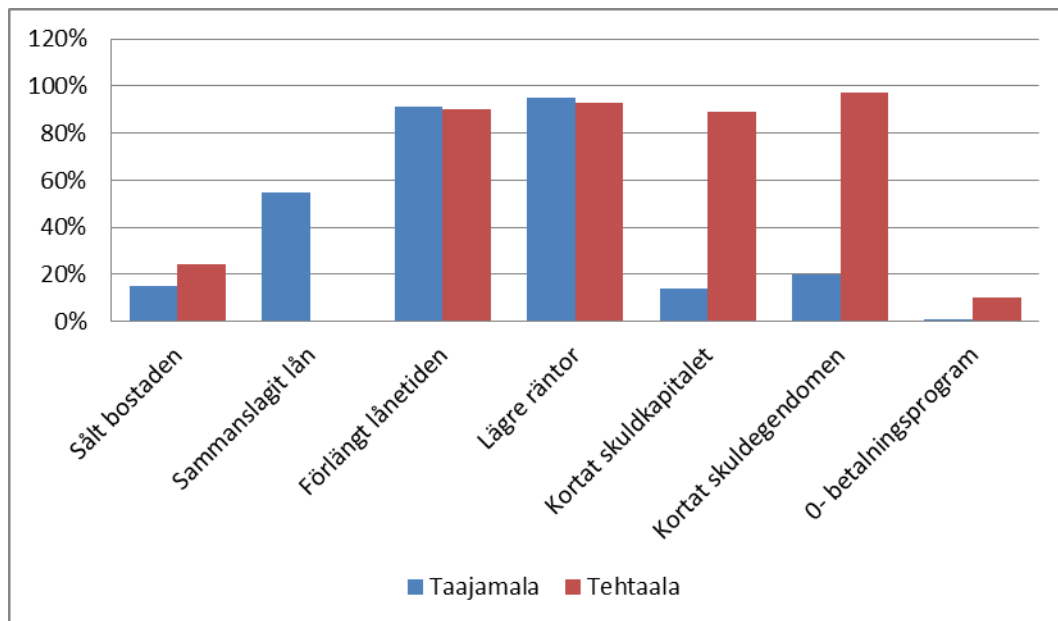
7.2 Intervjuerna

Personerna som intervjuades fanns i Esbo och först intervjuades 17 överskuldssatta personer, varav 13 var kvinnor och 5 var män. Medelåldern hos personerna var 46 år fastän statistiken visade att medeltalet var 44 år. Hos tolv av de personerna som intervjuades hade skulderna uppkommit genom företag och för ca fem personer genom arbetslöshet och sjukdom. Senare gjordes 12 intervjuer till där 10 stycken var kvinnor och två var män. Den yngsta som intervjuades för forskningen var 27 år gammal och den äldsta var 81 år gammal. Där kan man ännu en gång konstatera att överskuldssättning finns i alla åldrar. Tre fjärde delar var i åldern 27–45 och en fjärde del var över 65 år. Fem stycken av de som intervjuades var ensamstående, två stycken var makar. På det hela visade forskningen att ungefär hälften av personerna var i ett äktenskap. (Iivari & Heinonen 1997, 34–37)

7.2 Medling och skuldsanering

Forskningen gjordes på två platser *Taajamala* och *Tehtaala*, för att försäkra anonymiteten finns dessa platser inte på riktigt utan används endast som namn i denna forskning. De två städerna som inte nämnts vid dess riktiga namn är två mellanstora städer i Finland. (Iivari & Heinonen 1997, 131)

Nedanstående figur visar vad man gjort på de två platserna för att medla skulderna.

Figur 6 Vad man gjort för att medla skulderna (Iivari & Heinonen 1997)

Figuren visar tydligt att förlängning av lånetiden samt lägre räntor varit det vanligaste alternativet för medling eller skuldsanering för en överskuldssatt person. Dessa alternativ ovan är också de alternativ man vanligtvis har när man försöker medla, lösa en skuldsituation på egen hand utan hjälp av skuldsanering.

Av de personer som intervjuades för forskningen hade 13 stycken i *Taajamala* egnahemshus medan endast en var på väg att flytta till en hyresbostad. I *Tehtaala* hade 12 av de överskuldssatta haft ett egnahemshus, av dem hade sex personer med hjälp av skuldsanering i tingsrätten blivit av med sin bostad. Två av dem hade lyckats rädda sin bostad med hjälp av en skuldsanering. (Iivari & Heinonen 1997, 77–80)

7.3 Resultatet

Studien visar att när den gjordes var de mest överskuldssatta i landet barnfamiljer oavsett vilka metoder man använder för att få fram fakta. En annan sak man kom fram till var att det i de flesta fall när en person blir överskuldssatt är de psykiska problemen personen drabbas av i och med skuldsituationen. Situationen har överlag gjort så den drabbade hamnat i en livskris som har krävt extrema åtgärder för att redas upp, oavsett om den överskuldssatte fått en skuldsanering eller

förmedlat om sin skuldsituation. Den tredje observationen i studien är att konsumentlånen sällan tagits för att konsumera utan för att den överskuldssatte försökt betala av de egentliga skulderna med konsumentlånen, något som sällan lyckats. Studien visar också att skulderna minskats betydligt mer genom skuldsanering än med hjälp av medling, oberoende av skuldernas art. Forskningen visar också att andelen kvinnor var mycket större än andelen män, men kvinnornas skuldkapital var generellt lägre än männens, männens skulder kom i huvudsak från företagande, borgensansvar och bostadslån. Därför visar denna studie att det finns en klar skillnad mellan könen när det kommer till skuldsituationen. Kvinnorna har i de flesta situationer ”offrat” sin finansiella balans på grund av att t.ex. sköta hushållet och när livssituationen ändrats har den ekonomiska situationen fått tråkiga konsekvenser. (Iivari & Heinonen 1997, 133)

7.4 Att välja medling

Forskningen har visat att välja medling framöver skuldsanering endast är möjligt om situationen är någorlunda under kontroll. Man kan ha en chans på egen hand att betala av skulderna, eller man kan ha personer i sin omgivning som kan hjälpa med den ekonomiska situationen. Dock visar studien att överskuldssatta ofta har trasiga relationer med sina närstående och att detta ofta inte är ett alternativ. Dessutom är det endast när skuldsituationen blivit så pass stor att man inte längre kan medla fram en lösning som man kan välja en skuldsanering som alternativ. Studien har också visat att de överskuldssatta sällan haft ett val utan de blir mer eller mindre framtvungade till medling eller skuldsanering beroende på situationen, alltså är valet egentligen ”icke existerande”. (Iivari & Heinonen 1997, 133–134)

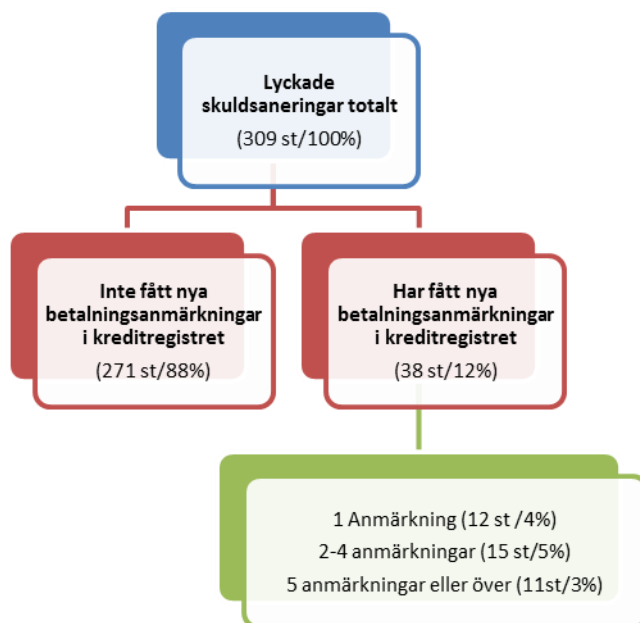
8 EFTER SKULDSANERINGEN

År 2003 gjorde Vesa Muttilainen och Elisa Valkama en undersökning om vad som egentligen händer efter själva skuldsaneringen. Forskningen är gjord tio år efter att skuldsaneringslagen för privatpersoner kom i kraft. Forskingen baserar sig på 41 intervjuer med personer som fanns i registret för skuldsanering för privatpersoner. Forskningens syfte är att få fram vad som händer med de personer som fått en skuldsanering beviljad efteråt –lyckas de hålla sig skuldfria eller faller

de in i samma mönster? Ett hinder för skuldsanering är att man i regel endast kan bli beviljad skuldsanering en gång endast. (Mutttilainen & Valkama 2003, 1–3)

8.1 Betalningsanmärkningar efter en skuldsanering

Figuren nedan visar en karta över personer som utfört en skuldsanering, och om de lyckats hålla sig undan betalningsanmärkningar efteråt.

Figur 7 Efter en skuldsanering (Mutttilainen & Valkama 2003)

Figuren visar att de flesta som utfört ett betalningsprogram och blivit kvitt sina skulder med hjälp av skuldsanering håller sig fria från betalningsanmärkningar även efteråt. Dock faller en liten del (12 %) i samma mönster och skaffar sig nya betalningsanmärkningar. (Mutttilainen & Valkama 2003, 53–55)

8.1 Sammanfattning av forskningen

Under perioden 2003–2001 fick tingsrätterna i Finland ta emot totalt 70 000 ansökningar om skuldsanering för privatpersoner. Under samma period delades 53 000 betalningsprogram ut av tingsrätterna. Studien visar att ansökningarna har minskat sedan 1996, och som visas i figur 4 går ansökningarna i regel uppåt i takt med lågkonjunkturer i landet. Under åren 1993–2001 nekades var sjunde skuldsaneringsansökan, alltså för totalt 9000 personer, dessa 9000 hade hinder för att kunna få en skuldsanering, och enligt fakta och lag kan man inte få en

skuldsanering beviljad om man saknar sådan betalningsförmåga. Man ska kunna utföra och följa betalningsprogrammet. Dessa som blev nekade hade som vanligaste hinder att skulderna tagits lättvindigt. Hindren kan ändras och skuldsaneringen kan beviljas om något i den överskuldssattes livssituation ändras, t.ex. nytt jobb som innebär bättre betalningsförmåga.

Under åren 1993–2001 var endast fyra procent av de totala betalningsplanerna som delades ut misslyckade, alltså totalt 2200 stycken. Statistiken visar att hela 20 000 betalningsplaner var lyckade och hade blivit följda till punkt och pricka fram till 2001. (Muttillainen & Valkama 2003, 77–78)

8.2 Intervjuerna med de skuldsatta

Intervjuerna gjordes under 2001–2002 och med de överskuldssatta som lyckats med sitt betalningsprogram i skuldsaneringen. För att ha något att jämföra med fanns det också de som inte lyckats med sitt betalningsprogram med i intervjuerna.

Intervjuernas mål var att få fram vad själva skuldproblemet var, hur man gjort ansökan, hur man klarat av betalningsplanen och hur betalningsprogrammet lyckats. Bland de som intervjuades hade de flesta skulder uppkommit från företagande och att de varit i borgen. Skulderna uppgick i medeltal till 120 000 €. Personerna som intervjuades hade många gånger en negativ bild av själva ansökan för skuldsaneringen. De centrala problemen hade varit den långsamma processen och för litet information. En stor del av de intervjuade hade haft någon form av lön för att kunna klara av betalningsprogrammet. Vissa hade också lånat pengar av släktingar för att klara av situationen.

De flesta av de som intervjuades hade en negativ bild av att höja betalningarna på grund av bättre betalningsförmåga. De flesta uppfattade detta som svårt och detsamma gällde att veta vad som räknas som bättre betalningsförmåga. Det faktum att behöva betala mer på grund av bättre betalningsförmåga gjorde att flera började röra sig mot den ”gråa ekonomin”, alltså att utföra arbete utan att betala skatt. Men trots detta hade de som fått bättre betalningsförmåga klarat betalningsprogrammet bättre än de som inte fått det.

En del av de som intervjuades hade fått problem med betalningarna på grund av de förlorat sin kreditvärdighet (fått en betalningsanmärkning i registret), de hade svårigheter att få hyra en lägenhet, få ett lån eller ansöka om jobb. I vissa fall hade de som också blivit intervjuade skjutit upp ett planerat bröllop eller valt att inte skaffa barn på grund av den ekonomiska situationen. Men trots alla negativa effekter som de intervjuade känt på grund av skuldsaneringen tyckte nästan alla att skuldsaneringen varit till stor hjälp i deras ekonomiska situation som hade ändrats totalt med hjälp av betalningsprogrammet. De flesta tyckte även att deras ekonomiska situation förbättrats efter skuldsaneringen, och trots detta hade många en positiv inställning till att lyfta lån igen. (Mutttilainen & Valkama 2003, 78–80)

8.3 Slutsatser

Att bli beviljad en skuldsanering har på det stora hela varit framgångsrikt för att en överskuldsatt person skall kunna reda upp sin ekonomiska situation, och klara av att betala sina skulder. Forskningen visar som jag nämnt tidigare att betalningsplanen varit framgångsrik i de flesta fall, med några undantag där personer inte klarat av att följa betalningsprogrammet. En stor del av de som klarat sig igenom sin skuldsanering hade inga betalningsanmärkningar några år efter att de fullföljt skuldsaneringen. Dock hade de som inte klarat av skuldsaneringen och betalningsprogrammet känt att de varit i en mycket sårbar position i och med detta.

Något att notera med dessa intervjuer var det faktum att många av de personer som blev intervjuade hade mycket liten kunskap om själva skuldsaneringen och betalningsplanen, t.ex. var det många som inte själva visste när betalningsprogrammet skulle ta slut. Ungefär hälften av de som framgångsrikt klarat av sin skuldsanering hade också skulder kvar, en stor del av lånen var privata eller olika avbetalningar och ungefär hälften av de intervjuade hade lyft nya lån, men hade inga tankar på att de inte skulle klara av de nya lånen.

Intervjuerna visade också att det inte endast är det faktum att man klarar av att hålla betalningsplanen med hjälp av t.ex. lön som gör att en överskuldsatt lyckas utan miljön omkring den skuldsatte spelar stor roll. Förändringar i livssituationen

utgjorde ofta svårigheter att hålla sig till betalningsplanen. Men på det hela kan man se skuldsaneringen som en mycket positiv effekt för överskuldsatta, och som en mycket lyckad metod. (Mutttilainen & Valkama 2003, 81–83)

9 LAGFÖRÄNDRINGAR

I och med att lagen för skuldsanering för privatpersoner är 22 år gammal har det nu år 2015 kommit några förändringar gällande lagen för att fylla dagslägets behov. Den största ändringen, och den som även Vasa skuldrådgivning fått flest frågor om, var att nu även enskilda näringsidkare och yrkesutövare fått bättre förutsättningar för en skuldsanering från och med 1.1.2015 (Justitieministeriet)

9.1 Ändringarna

Ändringarna har gjorts för att passa ihop med dagens överskuldssättning. Förut berodde skulderna ofta på företagande och borgensförbindelser medan de i nuläget ofta orsakas av stora kreditlån och obetalda räkningar.

Ändringen för näringsidkare betyder att de nu kan ansöka om skuldsanering både för sina privata lån samt de lån som de har på grund av företaget. En förutsättning för att få skuldsaneringen är att företaget har tillräcklig lönsamhet för att kunna betala av en del av skulderna. Innan lagändringen var detta inte möjligt utan näringsidkaren måste först lägga ner sin verksamhet för att kunna söka om skuldsanering. En annan viktig faktor i ändringen är också att näringsidkaren nu har möjlighet att eventuellt kunna behålla sin ägarbostad trots en skuldsanering, något som inte heller varit möjligt förut, om man får behålla ägarbostaden skall betalningarna dock vara högre än om man inte behåller ägarbostaden. (Justitieministeriet)

Andra ändringen i lagen gäller arbetslösas möjlighet att ansöka om skuldsanering. De har nu möjlighet att beviljas skuldsanering efter 1,5 år av arbetslöshet vilket förut varit två år. Det vanligaste hindret att få en skuldsanering har också ändrat betydelse. Före lagändringen var hindret ”tagit skulder lättvindigt”, det gamla uttrycket har ändrats till ”likgiltigt och oansvarig skuldsättning” för att bättre passa in i dagens samhälle trots att orden har samma betydelse i praktiken.

Man har också satt större press på kreditgivarna för att underlätta överskuldssättningen för de yngre, genom att det ligger hos kreditgivaren att bedöma gäldenärens betalningsförmåga före man beviljar krediten. (Justitieministeriet)

Gäldenären skall också få behålla en större del av sina inkomster trots beviljad skuldsanering, gäldenären skall uppmuntras till att skaffa extra inkomster istället för att vara ”rädd” för dem på grund av okunskapen vad hen skall göra med dem. Gäldenären får alltså en högre gräns för extra inkomster, utan att det måste höja personens betalningsförmåga. Privata näringsidkare skall också ges ekonomisk rådgivning av den egna skuldrådgivningen när det gäller hens skulder från näringsverksamheten. Man förenklar också skuldsaneringen genom att fastställa skuldens belopp i betalningsprogrammet med saldo ett bestämt datum. Delgivningarna gällande skuldsaneringen får nu också ges via e-post istället för vanlig post som varit det gällande systemet fram till nu. (Justitieministeriet)

Preskriptionstiden ändras också, preskriptionstiden börjar när betalningen faller till betalning och gäller 20 eller 25 år framåt beroende på om gäldenären är en fysisk person. Förut har preskriptionstiden varit mellan 15–20 år. Dock kommer ändringen ske långsamt och om fem till tio år kommer de som skuldsatt sig på 1990-talets lågkonjunktur vara skuldfria. (Justitieministeriet)

10 DISKUSSION

Genom arbetets gång har jag tagit upp alla moment gällande skulder och skuldsanering. Jag har velat lyfta fram skuldernas betydelse till läsaren så att han eller hon verkligen skall förstå hela skuldprocessen och vad som egentligen händer när man väljer att lämna räkningar obetalda. I figur 1 kan man se att en räkning på endast 60 € når en slutsumma på nästan 400 € innan den slutligen når utmätning. I kapitel 7 och 8 tog jag också upp två olika forskningar gällande skuldsanering och medling och vad som händer efter en skuldsanering. Båda forskningarna visade att kvinnor har mera skuldproblem än män, mycket på grund av att de mer ofta måste lägga sin karriär och ekonomiska ambitioner åt sidan för att t.ex. sköta hemmet. Forskningarna visade också att kreditkulden i regel var

ganska obetydliga i jämförelse med resterande skulder något som till viss del stämmer ännu, men endast till en viss del i och med att kreditkulder blivit allt vanligare. Forskningar visar ännu att många inte tar kreditkulder för att konsumera utan många gånger för att betala av på den större skulden och försöka komma undan en betalningsanmärkning (Levlin). Jag har också lyft fram vad en utmätning är och hur den går till för att läsaren skall förstå hela skuldsättnings process och att utmätningen sker oavsett vad vilka argument man kommer med. Utmätningen är lagstadgad och är alltid en följd av att gäldenären varit passiv genom skuldsättnings process.

När skulderna sedan har blivit så pass stora så att man inte längre kan klara av dem på egen hand kan man börja tänka på en skuldsanering. Skuldsanering för privatpersoner är lagstadgad för att förbättra finländarnas ekonomiska situation, och lagen grundades i och med den stora lågkonjunkturen på 1990-talet. Statistiken visar också tydligt att varje gång en lågkonjunktur förekommer blir finländarnas ekonomiska situation värre och skuldsaneringsansökningarna ökar i takt med lågkonjunkturen. Som jag tog upp i kapitel 8 förbättrades många liv i och med att de genomgått en skuldsanering. Statistiken visar också att stor del av de överskuldssatta är deprimerade eller har någon annan form av psykiska problem. Många känner sig ensamma och skäms över sin situation och bara det att få berätta om sina skulder vid skuldrådgivningen hjälper mycket (Levlin).

Hindren för att få en skuldsanering beviljad är koncentrerade, och består av 10 punkter totalt. All statistik pekar på att ”tagit sina skulder lättvindigt” är det största hindret av dem alla. När jag intervjuade Levlin på Vasa skuldrådgivning påpekade hon att hindret många gånger är diffust samt att det kan vara svårt att veta vad exakt som orsakade den skuldsattes situation, och när den egentligen började. Alla skuldsatta har ingen egentlig skuldorsak (Levlin) och det framstår då oftast som att skulderna blivit tagna lättvindigt. Ett annat vanligt hinder är om den överskuldssatta har något slags kriminell bakgrund eller om hans betalningsoförmåga anses vara endast tillfällig. De som oftast hade lättast att få sin skuldsanering beviljad var de som haft någon form av företag i och med att de svart på vitt visste när deras ekonomiska situation ändrats (Levlin).

I de rättsfall som jag lyfte fram i kapitel fem visade alla att man kan få en skuldsanering igenom trots att man haft något slags hinder för att få skuldsaneringen beviljad, gemensamt för dem var att fallen gått vidare till högsta domstolen, och att de alla hade borgenärer som stod bakom dem.

Jag har också velat lyfta fram medling som ett alternativ till överskuldssättningen men som forskningen jag använde mig av visade, har den överskuldssatta inga egentliga alternativ när det kommer till medling eller skuldsanering, utan beroende på den överskuldssattes egen situation och betalningsförmåga tas beslutet av sig självt (Iivari & Heinonen 1997).

Jag valde också att ta upp forskning om vad som hänt efter att en person gått igenom en lyckad skuldsanering. Det mest överraskande som forskningen visade var det faktum att de flesta tagit nya skulder, eller inte var rädd för att ta nya skulder och de flesta av de som intervjuades för forskningen ansåg inte att de skulle få några problem att betala av de nya skulderna. Forskningen visade dock att en liten del nog fått betalningsanmärkningar även efter en lyckad skuldsanering.

11. AVSLUTNING

Under arbetets gång har det visat sig att skulder är något som man sällan talar om utan något som man gärna för bakom kulisserna, något som rent filosofiskt kan vara en orsak till att människor blir överskuldssatta i och med att de flesta upplever psykisk ohälsa samt en stor skam över att de befinner sig i den skuldsituation som de gör. Som en fortsättning på arbetet skulle det vara mycket intressant att studera de psykologiska effekterna av överskuldssättning gentemot de rent praktiska, ekonomiska och juridiska effekterna som kanske sällan visar personerna bakom skulderna.

Jag har också velat ta med hela skuldsättningsprocessen så att man verkligen skall förstå att skulder är något som alla har i någon form och det är hur man hanterar själva skulderna som avgör hur framtiden blir. Jag har också valt att helt lämna bort skuldsanering för företagare i och med att ämnet skulle bli för brett för ett arbete.

I arbetet valde jag att endast göra en intervju med Ann-Christine Levlin på Vasa skuldrådgivning i och med att de har så pass bred information om de skuldsatta i Österbotten. Jag valde att inte intervjua någon som genomfört en skuldsanering i och med att jag upplevde det svårt att hitta någon sådan person eftersom skulder sällan är något man pratar öppet om. Istället valde jag att lyfta fram två olika forskningar där intervjuer med överskuldsatta och de som genomfört skuldsanering gjorts.

KÄLLOR

Litteratur

Norros,O. 2012 Inledning till obligationsrätten, Helsingfors. Uppl. Unigrafia Oy

Koulu R, Niemi-Kiesiläinen J 1999. Velkajärjestelyn ja saneerauksen pääpiirteet, Jyväskylä. Uppl. Gummerus Kirjapaino Oy

Taxell L. 1993. Skadestånd vid avtalsbrott, Åbo. Åbo Akademis förlag

Hietala H, Lehtonen I 1993. Yksityishenkilön velkasaneeraus, Jyväskylä. Uppl. Gummerus Kirjapaino Oy

Mellqvist M, Persson I 2001. Fodran & Skuld, Uppsala Elanders Graphic Systems

Havansi E, Koskinen P 2002. Straff- och process rätt en introduktion, Helsingfors
Gummerus Kirjapaino Oy

Tuomisto J, 2010. Sopimus ja insolvenssi, Helsingin Kamari Oy

Ulvinen P, 2002. Päävällisen velkajärjestelyn vaikutus yksityistakaajan asemaan

Iivari J, Heinonen M 1997. Velkajärjestelyn vai sovittelu?, Gummerus Kirjapaino Oy

Muttalainen V, Valkama E 2003. Velkajärjestelyn jälkeen. Hakapaino Oy

Elektroniska källor

Finlands officiella statistik (FOS): Statistik hämtad 29.10.2014 från stat.fi
<http://193.166.171.75/Dialog/Saveshow.asp>

Typer av skulder hämtad från stat.fi 29.10.2014
http://www.stat.fi/meta/kas/velat_sv.html

Lag om preskription av skulder hämtad 29.10.2014
<http://finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2003/20030728>

Lag om skuldsanering för privatpersoner hämtad 29.10.2014
<http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1993/19930057>

Förutsättningar för skuldsanering hämtad 29.10.2014
<http://www2.kuluttajavirasto.fi/sv-FI/ekonomisk-radgivning-och-skuldradgivning/betalningsarrangemang/skuldsanering/forutsattningarna-for-skuldsanering/>

Konkurslag 20.2.2004/120 hämtad 30.10.2014
<http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2004/20040120>

Skuldsanering för privatpersoner – förutsättningar för skuldsanering.
KKO:2006:47 hämtad 30.10.2014
<http://finlex.fi/sv/oikeus/kko/kko/2006/20060047?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=KKO%3A2006%3A47>

Statistik hämtad från statistikcentralens hemsida 13.11.2014
http://www.stat.fi/til/velj/2014/03/velj_2014_03_2014-10-29_tie_001_sv.html

Yksityishenkilön velkajärjestely – painavat syyt KKO:2014:52 hämtad

27.11.2014

<http://finlex.fi/fi/oikeus/kko/kko/2014/20140052?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=KKO%3A2014%3A52>

Yksityishenkilön velkajärjestely - Velkajärjestelyn este KKO:2000:84 hämtad

12.1.2015

<http://finlex.fi/fi/oikeus/kko/kko/2014/20140052?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=KKO%3A2014%3A52>

Yksityishenkilön velkajärjestely – velkajärjestelyn estyminen väliaikaisesta syystä

KKO:2003:52 hämtad 27.11.2014

<http://finlex.fi/fi/oikeus/kko/kko/2003/20030052?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=KKO%3A2003%3A52>

Suomen Kuluttajaliitto velkaopas hämtad 22.01.2015

http://www.kuluttajaliitto.fi/files/1183/Velkaopas0910_.pdf

Finska konsumentförbundet, problem? Hämtad 24.01.2015

http://www.kuluttajaliitto.fi/teemat/kuluttajan_talous/hankkeet_ ja_materiaalit/valtti/pa_svenska/problem

Även småföretagare får möjlighet till skuldsanering i början av 2015. Hämtad

05.03.2015

<http://oikeusministerio.fi/sv/index/aktuellit/tiedotteet/2014/12/velkajarjestelymahdolliseksimyospienyrittajillevuoden2015alusta.html>

Talous- ja velkaneuvonnan asiakkaat 2010 – velkajärjestely tuomioistuimessa vai muu apu? Elisa Valkama. Hämtad 08.03.2015

http://optula.om.fi/material/attachments/optula/julkaisut/verkkokatsauksia-sarja/QQ1FnbMIx/Verkko18_Valkama_2011.pdf

Artiklar

FNB, 2015. Vasabladet, 367000 kunde inte betala sina skulder

Intervjuer

Levlin, A. 2015. Skuldrådgivare. Vasa skuldrådgivning. Intervju 27.1.2015

INTERVJUFRÅGOR

1. Hur går er verksamhet till i stora drag?
2. Vilken typ av grupp söker sig till er och vad vill de oftast ha hjälp med?
3. Beror skulderna oftast på personernas inkomster eller levnadsvanor?
4. Hur många är det som vill söka skuldsanering, eller är intresserade av att veta mer om skuldsanering, och vet ni hur många det är som verkligen söker skuldsanering?
5. Har ni någon statistik på hur många det är som blir beviljade skuldsanering i ert verksamhetsområde?
6. Om de inte blir beviljade, vilka är de vanligaste hindren?
7. Om de inte blir beviljade, hur går personerna vidare med sina skulder? Har ni någon form av återträff?
8. Är de som söker/vänder sig till er ensamma personer eller makar/sambos?
9. Finns det några ”trender” när ni har mer besök en vanligt osv.?
10. Hur vanligt är det att de som söker sig till er haft någon form av eget företag?
11. Tips till den som överskuldssatt?
12. Annan statistik över personer med skulder i Österbotten som ni vill dela med er av?